

Приложение 4

Социално-икономически анализ на устойчивото развитие на отрасъла

Съдържание

- I. Структура на минния сектор
- II. Конкурентоспособност на минно-добивния сектор
- III. Социално значение на минно-добивния сектор и принос по отношение на националното стопанство
  - III.1. Анализ на ефектите от добива и първичната преработка на подземни богатства
    - III.1.1. Положителни ефекти
    - III.1.2. Анализ на състоянието на околната среда
    - III.1.3. Анализ на алтернативните възможности за ползване на терените над находищата и ефектите от алтернативно ползване
    - III.1.4. Анализи на състоянието на травматизма в бранша, човешките ресурси и околната среда
  - III.2. Сравнителен анализ на положителните и отрицателните ефекти от добива и алтернативните форми на ползване на земите
  - III.3. Сравнителен анализ и изводи
- IV. Влияние на сектора върху общественото развитие и развитието на регионите

Приложения :

1. Концесии за добив на подземни богатства
- 2.. Макроикономически показатели за сектор „Добивна промишленост”
3. Основни икономически показатели за сектор „Добивна промишленост”
4. Внос и износ на енергийни ресурси, руди и метали
5. Разходи за придобиване на ДМА – общо за страната, индустрията и сектор „ Добивна промишленост”
6. Преки чуждестранни инвестиции – общо за страната, индустрията и сектор „Добивна промишленост”
7. Участие на твърди горива, природен газ, нефт и нефтопродукти в общия енергиен баланс на страната
8. Отпадъци от добивна промишленост, преработваща промишленост и строителство
9. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда – общо за страната, индустрията и сектор „Добивна промишленост”
10. Трудови злоупотреби – общо за страната и сектор „Добивна промишленост”

I. Структура на минно-добивния сектор

Сектор “Добивна промишленост” е в основата на индустрията на страната и е важен фактор за икономическата стабилност на икономиката и енергийната независимост на страната.

Дейността на отрасъла е свързана с:

- търсене, проучване и добив на подземните богатства на територията на Република България, в континенталния шелф и в изключителната икономическа зона в Черно море;
- опазване на земните недра и рационално използване на подземните богатства при проучването, добива и първичната им преработка;
- управление на минните отпадъци от проучването, добива и първичната преработка на подземните богатства.

Подземни богатства са полезните изкопаеми и минните отпадъци от добива и първичната им преработка, групирани като:

- **метални полезни изкопаеми:**
  - медни руди
  - руди на благородни метали (Au + Ag)
  - разсипи на злато
  - оловно-цинкови руди
  - железни руди
  - манганови руди
  - уранови руди
  - други руди (волфрамови, хромитови и др.)
- **неметални полезни изкопаеми - индустриални минерали:**
  - глини и глинести минерали за промишлени цели
  - карбонатни скали за промишлено производство (варовици, доломити и др.) и гипс
  - силикатни скали за промишлено производство (пясъци, кварцити, фелдшпати и др.)
  - други (каменна сол, барит, флуорит, азбест, талк и др.)
- **нефт и природен газ:**
  - суров нефт
  - природен газ и концентрат
- **твърди горива:**
  - въглища
- **строителни материали:**
  - строителни материали за производство на промишлени изделия
  - инертни материали за строителство на пътища, сгради, хидротехническо строителство, брегоукрепване и др.
- **скалнооблицовъчни материали:**
  - седиментни скали (варовици, мрамори, пясъчници, бигор и травертин)
  - магмени и вулканогенно-седиментни
  - метаморфни (шисти и гнайси)
- **минни отпадъци.**

Търсенето и проучването на подземните богатства се извършва въз основа на разрешение за търсене и проучване на подземни богатства.

Към 31.12.2014 г. са действащи 192 броя разрешения за търсене и проучване или за проучване. От тях за:

- метални полезни изкопаеми – 26 броя;
- неметални полезни изкопаеми – индустриални минерали – 29 броя;
- нефт и природен газ – 14 броя;
- твърди горива – 5 броя;
- строителни материали – 52 броя;
- скалнооблицовъчни материали – 66 броя;
- минни отпадъци – 1 броя.

Добивът на подземни богатства се извършва чрез предоставяне на концесии.

Към 31.12.2014 г. са действащи общо 498 броя концесии за добив на подземни богатства¹. От тях за:

- метални полезни изкопаеми – 18 броя;
- неметални полезни изкопаеми – индустриални минерали – 72 броя;
- нефт и природен газ – 18 броя;
- твърди горива – 18 броя;
- строителни материали – 311 броя;
- скалнооблицовъчни материали – 59 броя;
- минни отпадъци – 1 брой.

На територията на Република България към 31.12.2014 г. действат общо 478 броя държавни концесии и 31 броя общински концесии за добив на подземни богатства, разпределени по групи и региони на страната, както следва:

- **метални полезни изкопаеми** – 18 концесии, предоставени на 13 концесионера за срок от 11 до 35 години (средно за 24 години) с местоположение по райони:
  - **Североизточен район** – 1 концесия за добив на манганови руди;
  - **Югозападен район** – 3 концесии за добив на: железни руди и баритна суровина; златно-медно-пиритни руди; медно-порфирни златосъдържащи руди;
  - **Южен централен район** – 14 концесии, предоставени на 9 концесионера, за добив на: медни руди; волфрамсъдържащи руди; оловно-цинкови руди и златосъдържащи руди.
- **неметални полезни изкопаеми – индустриални минерали** – 73 концесии, предоставени на 34 концесионера за срок от 12 до 35 години (средно за 30 години) с местоположение по райони:
  - **Северозападен район** – 10 концесии, предоставени на 4 концесионера, за добив на: пегматоидни левкократни гранити; флуоритова суровина; креда; огнеупорна пръст; огнеупорни и каменинови глини; кварц-фелдшпатови пясъци; заглинени кварцови пясъци;
  - **Северен централен район** – 6 концесии, предоставени на 5 концесионера, за добив на: базалти, кварц-каолинова суровина; кремъчни конкреции; смектит-илитови алевролити; кварц-каолиновите среднопластични глини;
  - **Североизточен район** – 14 концесии, предоставени на 6 концесионера, за добив на: кварцови пясъци; каменна сол; варовици; кварц-каолинова суровина; кварц-фелдшпатови пясъци; кремъчни конкреции;
  - **Югоизточен район** – 4 концесии, предоставени на 4 концесионера, за добив на: кварц-фелдшпатови пясъчници; кварцити; бентонитови глини; варовици;

---

¹ Информация на Национален концесионен регистър към м.януари 2015 г. - приложения 1

- **Югозападен район** – 12 концесии, предоставени на 9 концесионера, за добив на: баритна суровина; доломити за металургията; нефтошисти; огнеупорни и керамични глини; кварцови пясъци; ермикулитова суровина; огнеупорна пръст; огнеупорни глини; кварцови пясъци; варовици;
- **Южен централен район** – 27 концесии, предоставени на 15 концесионера, за добив на: бентонитови глини; клиноптилолитови зеолити; перлит; туфити; пегматитова суровина; пегматити; доломити; вермикулитова суровина; мрамори; кварц-фелдшпатови суровини; олигомикти; бентонитови глини; варовици; доломитни мрамори; талкошисти; кварц за кварцово стъкло; Александровски гранити и др.
- **нефт и природен газ** – 18 концесии, предоставени на 3 концесионера за срок от 6 до 35 години (средно за 17 години) с местоположение по райони:
  - **Северозападен район** – 11 концесии, предоставени на 2 концесионера, за добив на: суров нефт, природен газ и концентрат;
  - **Североизточен район** – 2 концесия, предоставени на 2 концесионера, за добив на: суров нефт и природен газ.
- **твърди горива** – 19 концесии, предоставени на 18 концесионера за срок от 7 до 35 години (средно за 24 години) с местоположение по райони:
  - **Югоизточен район** – 4 концесии, предоставени на 4 концесионера, за открит добив на лигнитни въглища; открит и подземен добив на кафяви въглища; подземен добив на черни въглища,
  - **Югозападен район** – 15 концесии, предоставени на 14 концесионера, за открит добив на лигнитни въглища; открит и подземен добив на кафяви въглища.
- **строителни материали:** 282 държавни концесии + 31 (29) общински концесии, предоставени на 212 концесионера за срок от 5 до 35 години (средно 27 години) с местоположение по райони:
  - **Северозападен район** – 40 концесии, предоставени на 30 концесионера, за добив на строителни материали за производство на промишлени изделия и добив на инертни материали за строителството;
  - **Северен централен район** – 22 концесии, предоставени на 16 концесионера, за добив на строителни и инертни материали;
  - **Североизточен район** – 42 концесии, предоставени на 29 концесионера, за добив на строителни и инертни материали;
  - **Югоизточен район** – 70 концесии, предоставени на 49 концесионера, за добив на строителни и инертни материали;
  - **Югозападен район** – 73 концесии, предоставени на 53 концесионера, за добив на строителни и инертни материали;
  - **Южен централен район** – 65 концесии, предоставени на 50 концесионера, за добив на строителни и инертни материали;
- **скалнооблицовъчни материали** – 64 концесии, предоставени на 49 концесионера за срок от 10 до 35 години (средно 28 години) с местоположение по райони:
  - **Северозападен район** – 25 концесии, предоставени на 13 концесионера, за добив на варовици и пясъчници;
  - **Югоизточен район** – 3 концесия, предоставени на 3 концесионера, за добив на граносиенити, варовици, бигор;
  - **Югозападен район** – 5 концесии, предоставени на 4 концесионера, за добив на мрамори, гнайси, шисти;

- **Южен централен район** – 26 концесии, предоставени на 23 концесионера, за добив на мрамори, риолити, мраморен брекчоконгломерат, гнайси, гнайсошисти.
- **минни отпадъци** – 1 концесия, предоставени на 1 концесионер, за добив на производствени технологични отпадъци, за срок от 35 години – “Хвостохранилище Медет”, Софийска област.

Концесионерите осъществяват добиви, съгласно параметрите, заложи в съгласуваните годишни работни проекти.

Съгласно концесионните договори, концесионерите изпълняват задълженията си и внасят в сроковете и при условията на концесионния договор годишните си работни проекти за добив, геоложките отчети за изменение на запасите и ресурсите, месечни справки за добив и реализирани сделки, както и отчетите за изпълнение на инвестиционни, екологични и социални програми.

Концесионерите, които имат задължение по концесионен договор, откриват в съгласувани с концедента банки, доверителни сметки със специално предназначение за обезпечаване изпълненията на задълженията, свързани с ликвидация или консервация на миннодобивния обект и рекултивация на засегнатите земи, в които ежегодно при условията на сключените договори, отчисляват средства за ликвидация или консервация и рекултивация на засегнатите земи.

Браншовата организация на отрасъла е Българската минно-геоложка камара (БМГК).

БМГК е национално представителна неправителствена организация на бизнеса в областта на добива на подземни богатства и свързаните с това дейности в България, учредена през 1991 г.

Камарата е член на Българската стопанска камара, на Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България, на Европейската асоциация на минната промишленост, металните руди и промишлените материали (ЕВРОМИН) и на Европейската асоциация за въглища и лигнити (ЕВРОКОЛ). Към момента тя обединява 100 дружества и организации от осем подбранша:

- Добив на метални полезни изкопаеми
- Добив на неметални полезни изкопаеми – индустриални материали
- Добив на нефт и природен газ
- Въгледобив (твърди горива)
- Добив на инертни и строителни материали
- Добив на скалнооблицовъчни материали
- Геология
- Обслужващи бранша дейности – наука, инженеринг, минно строителство, търговия и др.

Членуващите в БМГК осигуряват висока представителност – от 50 до 100% от всички компании, работещи в съответните подбраншове. Те формират около 5% от брутния вътрешен продукт на страната, работни места за 30 хил.души и чрез други, свързани с тях дейности, на още 120 хил.души.

II. Конкуренетоспособност на минно-добивния сектор

Българската миннодобивна промишленост включва добив и първична преработка на метални руди, природни горива (основно лигнитни въглища) и разнообразни нерудни полезни изкопаеми. Освен това, металургичният сектор добива мед, олово, злато, сребро, стомана и цинк. В световен мащаб, обаче, българската миннодобивна промишленост е малка и основно с регионално значение.

Брутният вътрешен продукт на България² (БВП) по текущи цени нараства от 28 354,1 млн.лева за 2000 г. на 71 289,4 млн.лева за 2008 г., като бележи средногодишен номинален ръст от 12,8% и реален ръст от 6,1%. През 2009 г. БВП намалява номинално с 1,0% и реално с 5,0% в сравнение с БВП за 2008 г. Следва нарастване БВП по текущи цени от 70 562,0 млн.лева за 2009 г. на 80 281,5 млн.лева за 2013 г. (номинален ръст от 3,3% и реален ръст от 1,0%). Средногодишният номинален ръст на БВП за периода 2000-2013 г. е 9,1%, а реалният ръст – 3,9%.

Брутната добавена стойност на индустрията (добивната и преработваща промишленост, производство и разпределение на електроенергия, газ и вода, без строителството) по текущи цени нараства от 5 113,5 млн.лева за 2000 г. на 16 006,8 млн.лева за 2013 г., като бележи средногодишен номинален ръст от 10,3% и реален ръст от 4,8%, т.е. темповете на растеж за по-високи от тези на БВП за страната. Средногодишният дял на брутната добавена стойност на индустрията в БВП за страната за периода 2000-2013 г. е 19,3%.

За периода 2002-2013 г. произведената продукция в сектор “Добивна промишленост” съставлява 4,3% от стойността на произведената продукция от индустрията, при следните индекси на промишленото производство:

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Индекси на промишленото производство - общо	102,5	108,7	119,1	119,9	98,0	100,0	105,8	105,4	105,3	107,4
Добивна промишленост	132,3	133,3	122,7	116,1	98,7	100,0	108,2	105,8	99,1	98,1
Добив на въглища	102,3	105,4	110,0	108,2	93,7	100,0	123,6	108,0	93,3	101,7
Добив на метални руди	133,4	130,3	108,5	94,9	95,6	100,0	91,5	98,2	101,0	95,0
Добив на неметални материали и суровини	151,3	165,8	170,2	185,6	121,5	100,0	95,5	113,8	106,6	110,4

Като цяло индексите на промишленото производство – общо за индустрията изпреварват тези на сектор “Добивна промишленост”. В резултат от икономическата криза в страната е налице съществен спад на промишленото производство през 2009 и 2010 г., което се отразява и на сектора.

За периода 2002-2013 г. оборотът в сектор “Добивна промишленост” съставлява 3,7% от общия оборот на индустрията, при следните индекси на оборота в промишлеността:

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Индекси на оборота в промишлеността - общо	70,8	84,0	96,5	109,8	87,6	100,0	117,2	119,9	118,7	118,8
Добивна промишленост	71,3	104,6	104,5	105,1	85,4	100,0	121,7	129,2	111,2	101,0
Добив на въглища	67,2	73,3	84,8	97,4	94,8	100,0	121,8	103,7	87,7	94,6
Добив на метални руди	54,2	102,6	96,0	84,2	68,8	100,0	122,5	137,6	119,8	100,7
Добив на неметални материали и суровини	125,3	154,2	166,7	195,7	138,0	100,0	101,8	139,3	123,1	118,0

² Информация на НСИ – приложение 2

Индексите на оборота в сектор “Добивна промишленост” изпреварват за определени години общите индекси на оборота в промишлеността. Налице е положителен ръст за периода 2010 - 2012 г., което показва излизане на бранша от кризата, след което настъпва нова стагнация.

Аналогични тенденции се наблюдават и при индексите на оборота на вътрешния и международния пазар в промишлеността:

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Индекси на оборота на вътрешния пазар - общо	75,2	85,2	99,7	117,4	94,7	100,0	112,6	113,5	109,0	109,9
Добивна промишленост	73,8	97,8	103,1	109,0	92,3	100,0	117,3	116,2	106,7	97,9
Добив на въглища	67,2	73,3	84,8	97,4	94,8	100,0	121,8	103,8	88,2	95,1
Добив на метални руди	54,5	92,1	96,6	89,4	78,3	100,0	113,1	123,1	117,3	97,4
Добив на неметални материали и суровини	117,9	143,1	146,9	179,3	131,7	100,0	100,5	109,6	108,7	105,2
Индекси на оборота на международния пазар – общо	62,9	81,8	90,9	96,1	74,9	100,0	125,6	131,6	136,5	135,1
Добивна промишленост	62,2	129,1	109,2	91,2	60,6	100,0	137,6	178,3	133,2	115,7
Добив на метални руди	53,8	121,5	94,7	74,9	51,6	100,0	139,6	165,4	125,8	108,9
Добив на неметални материали и суровини	177,8	233,0	307,1	312,3	183,0	100,0	110,6	408,9	537,1	485,6

Общият индекс на цени на производител в сектор “Добивна промишленост” нараства в определени години с по-бързи темпове от общите за промишлеността до 2012 г., след което се наблюдава намаление.

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Общ индекс на цени на производител - общо	73,6	82,6	89,0	98,4	92,0	100,0	109,4	114,1	112,3	111,0
Добивна промишленост	55,8	83,1	92,5	97,8	85,8	100,0	115,8	118,9	108,4	99,6
Добив на въглища	61,9	67,4	73,5	87,6	99,8	100,0	99,3	97,4	95,8	93,9
Добив на метални руди	45,2	90,1	101,8	98,2	73,0	100,0	128,4	131,7	114,0	100,1
Добив на неметални материали и суровини	76,8	85,8	90,9	100,8	102,9	100,0	100,6	105,3	106,6	105,8

Аналогични тенденции се наблюдават и при индексите на цените на производител на вътрешния пазар:

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Индекси на цени на производител на вътрешния пазар - общо	73,4	79,7	86,1	97,5	93,3	100,0	108,6	114,4	112,9	111,9
Добивна промишленост	54,8	78,2	87,4	91,6	84,1	100,0	106,6	107,5	98,6	92,9
Добив на въглища	62,2	67,7	73,9	88,1	100,3	100,0	99,3	97,4	95,8	93,9
Добив на метални руди	40,6	82,2	93,6	83,6	64,9	100,0	112,0	110,5	96,5	87,1
Добив на неметални материали и суровини	76,6	85,8	91,1	101,3	103,1	100,0	100,4	105,1	105,8	105,1

С най-бързи темпове до 2012 г. нарастват цените на производител при добива на метални руди, след което, в резултат от икономическата рецесия, цените намаляват.

Намалението на цените на производител при добива на въглища започва след 2010 г. , като тенденцията е към намаляване.

През последните 10 години цените на производител при добива на неметални материали и суровини запазват относително постоянен ръст на нарастване.

За периода 2002-2013 г. добавената стойност по факторни разходи в сектор “Добивна промишленост” съставлява 9,3% от общата добавена стойност по фактически разходи в промишлеността.

Брутна добавена стойност на едно заето лице в сектор “Добивна промишленост” нараства от 24 756 лева за 2005 г. на 52 730 лева за 2013 г. Производителността на труда, определена с този показател, е значително по-висока от общата за икономиката в страната и индустрията:

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
БВП на един зает - текущи цени, лева	13 196	14 526	16 733	18 688	18 820	19 952	22 253	23 293	23 463
БДС на един зает – общо за икономиката – текущи цени	10 215	11 170	13 067	14 385	14 845	15 717	17 775	18 459	18 556
БДС на един зает – общо за индустрията – текущи цени	11 762	13 101	15 136	15 686	18 008	18 254	22 492	23 391	22 462
БДС на един зает в сектор “Добивна промишленост” – текущи цени, лева	24 756	41 232	39 486	30 708	34 039	48 316	63 227	66 318	52 730

Конкурентността и рентабилността на предприятията в сектор “Добивна промишленост” в сравнение със бранша в Европейския съюз, е определена посредством показателите за производителност на разходите за труд³ и норма на печалба⁴:

Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Производителност на разходите за труд – EU-27	340%	280%	615%	394%	427%	327%	365%	386%	348%
Производителност на разходите за труд – BG	209,7%	250,2%	389,5%	317,2%	211,4%	212,9%	284,1%	337,4%	334,8%
Норма на печалба – EU-27	26,8%	21,1%	25,6%	29,9%	30,9%	26,4%	28,3%	27,2%	23,7%
Норма на печалба – BG	22,8%	28,7%	42,1%	34,6%	21,3%	25,9%	35,3%	40,5%	40,3%

³ Показателят е изчислен като отношение между брутна добавена стойност на един зает и разходите за труд на един нает.

⁴ Показателят е изчислен като отношение между брутният опериращ излишък и оборота.

Като цяло предприятията в сектор “Добивна промишленост” са конкурентни на тези от бранша в Европейския съюз. Най-добри показатели за производителност на разходите за труд са постигнати през 2006 и 2007 г., като след това се наблюдава значителен спад на производителността, в резултат от влиянието на икономическата криза.

Рентабилността на предприятията от сектор “Добивна промишленост” е по-добра от средната за бранша в Европейския съюз. Изчислените по-високи норми на печалба са в резултат в най-голяма степен от значително по-ниските разходи за труд в сравнение със средните за Европейския съюз.

Вносът на енергийни ресурси⁵ (SIF) нараства от 1 405,0 млн.EUR за 1995 г. 4 273,7 млн.EUR за 2010 г. и 6 037,2 млн.EUR за 2013 г, при 3 987,7 млн.EUR по предварителни данни за деветмесечието на 2014 г. Средногодишно за периода 1995-09.2014 г. са внесени енергийни ресурси на стойност 3 085,8 млн.EUR, а средногодишно за последните 5 години – 5 217,2 млн.EUR. От тях:

- Суров петрол и природен газ – средногодишно 2 340,3 млн.EUR, при 3 764,1 млн.EUR за последните 5 години;
- Въглища – средногодишно 201,2 млн.EUR, при 204,1 млн.EUR за последните 5 години;
- Други горива – средногодишно 71,9 млн.EUR, при 102,0 млн.EUR за последните 5 години;
- Масла – средногодишно 471,2 млн.EUR, при 1 147,0 млн.EUR за последните 5 години.

Най-значителен дял за периода 1995-09.2014 г. има вносът на суров петрол и природен газ – 75,8% от вноса на енергийни ресурси, следват маслата – 15,3%, въглищата – 6,5% и други горива – 2,3%. Делът на суровия петрол и природен газ за последните 5 години е 72,1%, при 22,0% за маслата, 3,9% за въглищата и 2,0% за други горива.

Налице е трайна тенденция за увеличаване вноса на суров петрол, природен газ и масла. Вносът на въглища и други горива през последните години варира в широки граници и няма ясно изразена тенденция към нарастване или намаляване.

Основен търговски регион за внос на енергийни ресурси е Русия, Украйна и други европейски държави, извън ЕС-27, с дял от 75,1% (72,9% за последните 5 години). Страните от ЕС-27 са с дял от 12,6% (14,4% за последните 5 години).

Вносът на руди през последните 5 години нараства 998,3 млн.EUR за 2010 г. на 1 607,6 млн. EUR за 2013 г., при 1 026,8 млн.EUR по предварителни данни за деветмесечието на 2014 г. Средногодишно за периода 1995-09.2014 г. са внесени руди на стойност 649,6 млн.EUR, а средногодишно за последните 5 години – 1 300,6 млн. EUR.

Делът на вноса на руди в общия внос на суровини и материали за периода 1995-09.2014 г. е 12,9%, а за последните 5 години – 16,1%.

Вносът на чугун, желязо и стомана през последните 5 години нараства от 636,0 млн.EUR за 2010 г. на 822,2 млн.EUR за 2013 г., при 573,2 млн. EUR по предварителни данни за 2014 г. Средногодишно за периода 1995-09.2014 г. вносът на чугун, желязо и стомана е на стойност 485,8 млн.EUR, а средногодишно за последните 5 години – 763,0 млн.EUR.

Делът на вноса на чугун, желязо и стомана в общия внос на суровини и материали за периода 1995-09.2014 г. е 9,7%, а за последните 5 години – 9,5%.

---

⁵ Информация на НСИ – приложение 4

Вносът на цветни метали през последните 5 години нараства от 517,2 млн.EUR за 2010 г. на 711,9 млн.EUR за 2013 г., при 499,0 млн.EUR по предварителни данни за деветмесечието на 2014 г. Средногодишно за периода 1995-09.2014 г. вносът на цветни метали е на стойност 292,4 млн.EUR, а средногодишно за последните 5 години – 526,9 млн.EUR.

Делът на вноса на цветни метали в общия внос на суровини и материали за периода 1995-09.2014 г. е 5,8%, а за последните 5 години – 7,8%.

Налице е трайна тенденция към увеличаване вноса на руди, чугун, желязо, стомана и цветни метали.

Износът на енергийни ресурси (FOB) нараства от 262,6 млн.EUR за 1995 г. на 2 113,6 млн.EUR за 2010 г. и 3 385,0 млн.EUR за 2013 г., при 2 179,3 млн.EUR по предварителни данни за деветмесечието на 2014 г. Средногодишно за периода 1995-09.2014 г. износът на енергийни ресурси е на стойност 1 400,6 млн.EUR, а средногодишно за последните 5 години – 2 794,8 млн.EUR. От тях:

- Петролни продукти – средногодишно 1 125,9 млн.EUR (80,4% от износа на енергийни ресурси), при 2 301,2 млн.EUR (82,3% от износа) за последните 5 години;
- Други енергийни ресурси – средногодишно 274,7 млн.EUR (19,6% от износа), при 493,6 млн.EUR (17,7% от износа) за последните 5 години.

През последните 5 години е налице тенденция към увеличаване износа на петролни продукти.

Основен търговски регион за износ на енергийни ресурси са Балканските държави (Турция, Сърбия, Черна Гора, Македония, Албания, Хърватска и Босна и Херцеговина) с дял от 29,4% (25,3% за последните 5 години). Следват страните от ЕС-27 с дял от 27,4% (23,6% за последните 5 години) и Азия – 20,1% (19,4% за последните 5 години).

Износът на енергийни ресурси (FOB) през периода 1995-09.2014 г. съставлява 45,4% от вноса на енергийни ресурси (SIF), като за последните 5 години този дял се е увеличил на 53,6%.

Аналогично изменение на търговското салдо се наблюдава и при износа на петролни продукти – 48,1% от вноса на суров петрол и природен газ, при 61,1% за последните 5 години.

Износът на чугун, желязо и стомана през последните 5 години нараства от 658,7 млн.EUR за 2010 г. на 900,3 млн.EUR за 2011 г., след което намалява на 618,0 млн.EUR за 2013 г., при 442,6 млн.EUR по предварителни данни за деветмесечието на 2014 г. Средногодишно за периода 1995-09.2014 г. износът на чугун, желязо и стомана е на стойност 583,1 млн.EUR, а средногодишно за последните 5 години – 668,0 млн.EUR.

Делът на износа на чугун, желязо и стомана в общия износ на суровини и материали за периода 1995-09.2014 г. е 12,7%, а за последните 5 години – 8,0%.

Износът на чугун, желязо и стомана (FOB) през периода 1995-09.2014 г. представлява 120,0% от вноса на чугун, желязо и стомана (SIF), като за последните 5 години намалява на 87,5%.

Износът на цветни метали през последните 5 години нараства от 1 784,5 млн.EUR за 2010 г. на 2 407,5 млн.EUR за 2013 г., при 1 670,5 млн.EUR по предварителни данни за деветмесечието на 2014 г. Средногодишно за периода 1995-09.2010 г. износът на цветни метали е на стойност 1 107,0 млн.EUR, а средногодишно за последните 5 години – 2 128,0 млн.EUR.

Делът на износа на цветни метали в общия износ на суровини и материали за периода 1995-09.2014 г. е 24,1%, а за последните 5 години – 25,6%.

Износът на цветни метали (FOB) през периода 1995-09.2014 г. превишава 3,8 пъти вноса на цветни метали (SIF), като за последните 5 години това отношение е 3,4 пъти.

Общо износът на чугун, желязо, стомана и цветни метали (FOB) през периода 1995-09.2014 г. превишава около 2,2 пъти общия внос на руди, чугун, желязо, стомана и цветни метали (SIF), като за последните 5 години това отношение е 2,0 пъти.

Инвестиционната дейност в сектор “Добивна промишленост” се характеризира с направените разходи за придобиване на дълготрайни материални активи⁶ (DMA) и преки чуждестранни инвестиции.

Разходите за придобиване на DMA в сектор “Добивна промишленост” нарастват от 115,6 млн.лева (2,1% от общо за страната) за 2000 г. на 472,5 млн.лева (1,7% от общо за страната) за 2007 г. Общо за периода 2000-2007 г. делът на тези разходи в общия за страната е 1,8%, при 20,8% за преработващата промишленост, 9,3% за производство и разпределение на електроенергия, газ и вода, 9,3% за строителството.

Общо за индустрията (без строителството) тези разходи намаляват на 9 105,6 млн.лева (30,9% от общо за страната) за 2008 г. на 5 103,5 млн.лева (31,5% от общо за страната) за 2010 г., след което нарастват до 7 602,3 млн.лева (39,8% от общо за страната) за 2012 г. и 5 963,0 млн.лева (33,0% от общо за страната) за 2013 г.

Разходите за придобиване на DMA в строителството нарастват от 343,1 млн.лева (6,3% от общо за страната) за 2000 г., на 3 921,7 млн.лева (13,3% от общо за страната) за 2008 г., след което намаляват до 1 088,4 млн. лева (5,7% от общо за страната) за 2010 г. и 1 299,9 млн.лева (7,2% от общо за страната) за 2013 г.

Преките инвестиции в страната⁷ (салдо към края на отчетния период) за сектор “Добивна промишленост” нарастват от 25,4 млн.EUR (0,9% от общо за страната) за 2000 г. на 297,2 млн. EUR (0,8% от общо за страната) за 2010 г. и 603,5 млн.EUR (1,6% от общо за страната) за 2013 г.

Общо за периода 2000-2013 г. делът на преките инвестиции в страната (салдо към края на отчетния период) за сектор “Добивна промишленост” е 1,0% от общите за страната, при 19,5% за преработващата промишленост, 5,2% за производство и разпределение на електроенергия, газ и вода, 6,4% за строителството.

Общо за периода 2000-2013 г. преките инвестиции в страната (салдо към края на отчетния период) се формират от:

- Дялов капитал и реинвестирана печалба – 63,7%;
- Друг капитал – 36,3%.

Преките инвестиции в страната (нетни транзакции) за сектор “Добивна промишленост” нарастват от 6,4 млн.EUR (0,6% от общо за страната) за 2000 г. на 45,6 млн.EUR (1,9% от общо за страната) за 2009 г., достигат до 231,7 млн.EUR (20,3% от общо за страната) за 2012 г., при 105,0 млн.EUR (8,2% от общо за страната) за 2013 г.

Общо за периода 2000-2013 г. делът на преките инвестиции в страната (нетни транзакции) за сектор “Добивна промишленост” е 1,9% от общите за страната, при 17,3% за преработващата промишленост, 9,5% за производство и разпределение на електроенергия, газ и вода, 7,2% за строителството.

Общо за периода 2000-2013 г. преките инвестиции в страната (нетни транзакции) се формират от:

- Дялов капитал – 64,0%;
- Реинвестирана печалба – 6,0%;
- Друг капитал – 30,0%.

⁶ Информация на НСИ – приложение 5

⁷ Информация на БНБ – приложение 6

III. Социално значение на минно-добивния сектор и принос по отношение на националното стопанство

III.1. Анализ на ефектите от добива и първичната преработка на подземни богатства

III.1.1. Положителни ефекти

Значение на подземните богатства за националната енергетика и сигурност⁸

Добивът на въглища (пречистено производство) има съществен дял в производството на първична енергия. Средно за периода 2001-2013 г. този дял е 45,7%, при 41,9% за ядрената енергетика, 10,4% за възобновяемите енергийни източници, 1,8% за природния газ и 0,3% за суровия нефт и нефтените дестилати.

Най-голям е дялът на пречистеното производство въглища в производството на първична енергия за 2011 г. – 52,1%, при 49,5% за 2012 г. и 46,8% за 2013 г. Налице е значително увеличаване на този дял в сравнение с първите години на настоящото десетилетие: 42,8% за 2001 г., 41,1% за 2002 г., 45,5% за 2003 г., 44,2% за 2004 г., 39,6% за 2005 г. и 39,1% за 2006 г.

Дялът на пречистеното производство въглища в брутно вътрешно потребление на въглища, средно за периода 2001-2013 г. е 68,6%. Този дял нараства от 60,6% за 2005 г. на 77,0% за 2011 г., 81,7% за 2012 г. и 81,4% за 2013 г.

Дялът на производството на природен газ в брутно вътрешно потребление на природен газ, средно за периода 2001-2013 г. е 7,2%. Съществен за общия енергиен баланс е този дял за периода 2004-2006 г., съответно 10,7%, 13,6% и 12,9%, както и за периода 2011-2013 г., съответно 13,3%, 12,6% и 9,4%.

Дялът на производството на суров нефт и нефтени дестилати в брутно вътрешно потребление е незначителен – 0,4% средно за периода 2001-2013 г..

Най-голям дял в общия внос на енергийни продукти има вноса на суров нефт и нефтени дестилати. Средно за периода 2001-2013 г. този дял е 49,9%, при 17,7% за въглищата, 19,3% за природния газ, 10,9% за нефтопродуктите и 0,7% за горивата от въглища.

Дялът на вноса на суровия нефт и нефтените дестилати е относително постоянен - около ½ от общия внос на енергийни ресурси.

Дялът на вноса на въглища през последните години намалява от 20,9% за 2008 г. на 14,5% за 2010 г., 16,9% за 2011 г., 12,5% за 2012 г. и 8,0% за 2013 г.

Дялът на вноса на природния газ през последните години е относително постоянен: 18,6% за 2008 г., 18,1% за 2010 г., 17,0% за 2012 г. и 18,5% за 2013 г.

Намалението на вноса на въглища през последните години е за сметка на увеличавания внос на нефтопродукти. Дялът на вноса на нефтопродукти нараства от 9,0% за 2008 г. на 14,4% за 2010 г., 13,0% за 2011 г., 14,1% за 2012 г. и 15,6% за 2013 г.

Най-голям дял в общия износ на енергийни продукти има износът на нефтопродукти. Средно за периода 2001-2013 г. този дял е 79,1%, при 19,0% за електрическата електроенергия и 1,1% за възобновяемите енергийни източници. Дялът на износа на въглищата, горивата от въглища, природния газ, суровия нефт и нефтените дестилати в общия износ на енергийни продукти е несъществен.

Дялът на износа на нефтопродукти през последните години е относително постоянен: 83,1% за 2008 г. и 79,3% за 2010 г., 79,4% за 2012 г. и 82,3% за 2013 г.

⁸ Информация на НСИ – приложение 7

Брутното вътрешно потребление на енергийните продукти е резултативен показател от производството на първична енергия + възстановените (рециклирани) продукти + вноса – износа – морската бункеровка + изменението на запасите.

Най-голям дял в брутното вътрешно потребление на енергийните продукти имат въглищата. Средно за периода 2001-2013 г. този дял е 36,6%, следват: суровият нефт и нефтените дестилати - 32,6%, ядрената енергия - 23,0%, природният газ – 13,6% и др.

Делът на въглищата в брутното вътрешно потребление на енергийните продукти през последните години е относително постоянен: 37,6% за 2008 г., 38,4% за 2010 г., 37,5% за 2012 г. и намаление на 34,6% за 2013 г.

Делът на суровия нефт и нефтените дестилати в брутното вътрешно потребление на енергийните продукти през последните години е следния: 36,9% за 2008 г., 34,3% за 2010 г., 35,4% за 2012 г. и увеличение на 38,4% за 2013 г.

Аналогично е изменението на делът на природния газ в брутното вътрешно потребление на енергийните продукти: 14,6% за 2008 г., 12,9% за 2010 г., 13,4% за 2012 г. и 14,1% за 2013 г.

Средно за периода 2001-2013 г. делът на въглищата, вложени за производство на други енергоресурси, е 34,1% от вложените за преобразуване ресурси. Потреблението на въглища на енергийния сектор е незначително – 0,1% от общото потребление на енергия и горива.

Делът на въглищата в крайното потребление за енергийни цели е 4,5%. По сектори:

- индустрия – 7,5%
- домакинства, търговия, обществени организации и други – 5,0%

Средно за периода 2001-2013 г. делът на горивата от въглища, вложени за производство на други енергоресурси, е 3,3% от вложените за преобразуване ресурси, а получените от преобразуване вторични ресурси – 7,9%. Потреблението на горива от въглища на енергийния сектор е 8,0% от общото потребление на енергия и горива.

Делът на горивата за въглища в крайното потребление за енергийни цели е 2,9%. По сектори:

- индустрия – 5,0%
- домакинства, търговия, обществени организации и други – 3,0%

Средно за периода 2001-2013 г. делът на природния газ, вложен за производство на други енергоресурси, е 5,2% от вложените за преобразуване ресурси. Потреблението на природен газ на енергийния сектор е 17,3% от общото потребление на енергия и горива.

Делът на природния газ в крайното потребление за неенергийни цели (химическа промишленост и други отрасли) е 34,9%, а в крайното потребление за енергийни цели е 11,8%. По сектори:

- индустрия – 28,6%
- транспорт – 1,3%
- домакинства, търговия, обществени организации и други – 3,3%

Средно за периода 2001-2013 г. делът на суровия нефт и нефтени дестилати, вложени за производство на други енергоресурси, е 33,5% от вложените за преобразуване ресурси.

Няма потребление на суров нефт и нефтени дестилати на енергийния сектор, а крайното енергийно потребление (в индустрията) е незначително – 0,1%.

Средно за периода 2001-2013 г. дялът на нефтопродуктите, вложени за производство на други енергоресурси, е 1,0% от вложените за преобразуване ресурси, а получените от преобразуване вторични ресурси – 51,2%. Потреблението на нефтопродукти на енергийния сектор е 18,5% от общото потребление на енергия и горива.

Дялът на нефтопродуктите в крайното потребление за неенергийни цели (химическа промишленост и други отрасли), е 61,4%, а в крайното потребление за енергийни цели е 37,1%. По сектори:

- индустрия – 18,1%
- транспорт – 96,7%
- домакинства, търговия, обществени организации и други – 8,1%

Брутното производство на електроенергия, общо за периода 2001-11.2014 г., е 619 754 ГВтч. Най-голямо е брутното производство на електроенергия за 2011 г. - 50 330 ГВтч, след което намалява на 47 406 ГВтч за 2012 г., 44 040 ГВтч за 2013 г. и 42 300 ГВтч за единадесетте месеца на 2014 г. Общо за периода 2001-2011 г. нарастването е с 15,0%, след което следва годишно намаление с 5,8% за 2012 г., 7,1% за 2013 г. и 4,0% за единадесетте месеца на 2014 г.

Нетното производство на електроенергия, общо за периода 2001-11.2014 г., е 560 720 ГВтч (90,5% от брутното производство). Най-голямо е нетното производство на електроенергия за 2011 г. – 45 401 ГВтч, след което намалява на 42 904 ГВтч за 2012 г., 40 055 ГВтч за 2013 г. и 38 479 ГВтч за единадесетте месеца на 2014 г. Общо за периода 2001-2011 г. нарастването е с 14,6%, след което следва годишно намаление с 5,5% за 2012 г., 6,6% за 2013 г. и 3,9% за единадесетте месеца на 2014 г.

Вносът на електроенергия, общо за периода 2001-11.2014 г., е 28 124 ГВтч (4,5% от брутното производство и 22,5% от износа). През последните години вносът на електроенергия нараства от 1 166 ГВтч за 2010 г. на 1 450 ГВтч за 2011 г. (увеличение с 24,4%), 2 353 ГВтч за 2012 г. (увеличение с 62,3%), 3 351 ГВтч за 2013 г. (увеличение с 42,4%) и 3894 ГВтч за единадесетте месеца на 2014 г. (увеличение с 16,2%).

Износът на електроенергия, общо за периода 2001-11.2014 г., е 124 866 ГВтч (20,1% от брутното производство). Значителен износ на електроенергия е осъществен през 2011 г. – 12 110 ГВтч, като общото увеличение за периода 2001-2011 г. е 51,0%. Следва намаляване на износа до 10 661 ГВтч за 2012 г. (намаление с 12,0%) и 9 532 ГВтч за 2013 г. (намаление с 10,6%). През единадесетте месеца на 2014 г. е осъществен най-голям износ на електроенергия – 12 234 ГВтч (годишно увеличение с 28,3 %).

Нетното вътрешно потребление на електроенергия, общо за периода 2001-11.2014 г., е 463 873 ГВтч (74,8% от брутното производство). Най-голямо е нетното вътрешно потребление на електроенергия за 2011 г. - 34 741 ГВтч (69,0% от брутното производство). Следва намаление на вътрешното потребление на електроенергия до 34 596 ГВтч за 2012 г. (намаление с 0,4%), 33 874 ГВтч за 2013 г. (намаление с 2,1%) и 30 139 ГВтч за единадесетте месеца на 2014 г. (намаление с 11,0%).

Най-голям дял в разхода на горива за производство на електроенергия в обществени ТЕЦ имат нискокалоричните въглища. Общо за периода 2001-11.2014 г. този дял е 69,2%, при 18,6% за висококалоричните въглища, 10,8% за природния газ и 1,4% за нефтопродукти.

Добивът на суров нефт и природен газ, на лигнитните въглища, добивани в комплекса “Марица изток”, както и на металните полезни изкопаеми, е стратегически, свързан с националната сигурност на страната. От началото на концесионна дейност в страната до момента не са констатирани обстоятелства, създаващи опасност за националната сигурност, отбраната на страната и обществения ред, както и за защитени със закон територии и обекти.

Приходи за държавата от концесионни плащания (възнаграждения)

Съгласно разпоредбата на т.50 на ДДС №12 от 10.12.2009 г., считано от 01.01.2010 г., паричните постъпления от концесионни плащания за държавни концесии и от гаранции и обезщетения по чл.81, ал.1 от Закона за концесиите, без събраните в полза на общините такива суми, постъпват като приход по бюджета на съответното министерство и ведомство, с което се прекрати тяхното последващо разпределение и привеждане с приход на централния бюджет и бюджета на Министерството на финансите.

(хил.лева)

Година	2010	2011	2012	2013	09.2014
Приходи от концесии	80 890	117 506	230 534	136 991	
В т.ч.: Републикански бюджет	58 280	84 062	186 635	99 119	
от тях: Министерства и ведомства	58 280	84 062	186 635	99 119	
Общини	22 609	33 444	43 899	37 872	
Приходи от концесии за добив на подземни богатства	37 283	73 619	214 543	85 093	62 262
	46,1%	62,7%	93,1%	62,1%	
В т.ч.: приходи за МИЕ	26 098	51 533	150 180	59 565	43 583
приходи за общините	11 185	22 086	64 363	25 528	18 678

Големи приходи от концесионна дейност реализират от Министерство на енергетиката (МЕ) – концедент на държавните концесии за добив на подземни богатства. Делът на приходите от концесии за добив на подземни богатства в общите приходи от концесии нараства от 46,1% за 2010 г. на 62,7% за 2011 г. и 93,1% за 2012 г., при 62,1% за 2013 г.

Основните приходи от концесии за добив на подземни богатства се реализират от:

- концесии за добив на метални полезни изкопаеми
  - находище “Челопеч” – с концесионер “Дънди Прешъс Металс Челопеч” ЕАД
  - находище “Елаците” – с концесионер “Елаците мед” АД
  - находище “Асарел” – с концесионер “Асарел Медет” АД
- концесии за индустриални минерали
  - находище “Вятово” – с концесионер “Каолин” АД
  - находище “Есенниците” – с концесионер “Каолин” АД
  - находище “Саръгьол” – с концесионер “Каолин” АД
- концесии за добив на природен газ
  - находище “Каварна” – с концесионер “Мелроуз Рисорсиз” ООД
  - находище “Калиакра” – с концесионер “Мелроуз Рисорсиз” ООД
- твърди горива
  - находище “Източномаришки въглищен басейн” – с концесионер “Мини Марица - изток” ЕАД

Концесиите за добив на строителни материали са най-много, но основните приходи за държавата се реализират от концесиите за добив на метални полезни изкопаеми, суров нефт, природен газ и твърди горива.

Нужно е да се отбележи, че методът на формиране на концесионните плащания в България е изцяло съобразен с този, възприет в останалите европейски страни.

Приходи за държавата от данъци и такси от дейностите свързани с добива и първичната преработка

Държавата реализира данъчни и неданъчни приходи от дейностите, свързани с добива и първичната преработка.

Данъчни приходи се реализират от:

- корпоративни данъци;
- данък върху доходите на физическите лица;
- приходи на социалното и здравното осигуряване;
- ДДС;
- акцизи на енергийните продукти и електрическата енергия;
- мита и митнически такси;
- други данъци.

Неданъчни приходи се реализират от:

- приходи от такси, които се събират при подаване на заявления за издаване на разрешения за търсене и/или проучване и за предоставяне на концесии за добив на подземни богатства;
- приходи от годишни такси за площ, които се събират от титулярите на разрешения за търсене и/или проучване на подземни богатства;
- приходи от наеми на имущество и земя;
- приходи от дивиденди от дружества, в които държавата има участие в капитала;
- приходи от концесии;
- други неданъчни приходи.

Приходи от корпоративни данъци

Счетоводната печалба от дейността на предприятията в сектор "Добивна промишленост" нараства от 467 126 хил.лева за 2010 г. на 792 012 хил.лева за 2011 г. (увеличение с 69,5%) и 846 886 хил.лева за 2012 г. (увеличение с 6,9%), при 450 847 хил.лева за 2013 г. (намаление с 46,8%). Начисленият за периода 2010-2013 г корпоративен данък, в размер на 10% от облагаемата счетоводна печалба, формира 5,2% от приходите за държавата от корпоративен данък от нефинансови предприятия.

Приходи от данъци върху доходите на заетите в бранша

Приходите за държавата от данъци върху доходите на физическите лица в страната съставляват 2,9% от БВП, средно за последния 10-годишен период.

Средногодишните разходи за възнаграждения в сектор "Добивна промишленост" през периода 2002-2013 г. възлизат на 273,6 млн.лева.

Начисленият средногодишен данък върху тези доходи възлиза на ≈93 млн.лева и формира 5,4% от приходите от данък върху доходите на физически лица по консолидирания държавен бюджет.

Приходи на социалното и здравното осигуряване

Средногодишните социални и здравни осигуровки за сметка на работодателите в сектор "Добивна промишленост" през периода 2002-2013 г. възлизат на ≈83 млн.лева и формират 1,7% от общия размер на социално и здравно - осигурителните вноски по консолидирания държавен бюджет.

Социални ефекти – работни места, средни работни заплати⁹

Броят на предприятията от сектор “Добивна промишленост” през периода 2002-2013 г. нараства от 187 броя за 2002 г. на 378 броя за 2010 г. (двукратно увеличение), 379 броя за 2011 г., 382 броя за 2012 г. и 386 броя за 2013 г.

Най-голям е броят на предприятията с брой на заети лица до 9 души. Същите нарастват от 81 броя за 2003 г. (39,1% от предприятията в сектора) на 241 броя за 2010 г. (63,8%) и 243 броя за 2013 г. (63,0%).

Следва групата на предприятията с брой на заетите лица от 10 до 19 души. Техният брой нараства от 30 броя за 2003 г. (14,5% от предприятията в сектора) до 47 броя за 2010 г. (12,4%) и 56 броя за 2013 г. (14,5%).

Групата на предприятията с брой на заетите лица от 20 до 49 души нараства от 25 броя за 2003 г. (12,1% от предприятията в сектора) до 44 броя за 2010 г. (11,6%), при 33 броя за 2013 г. (10,1%).

Групата на предприятията с брой на заетите лица от 50 до 249 души намалява от 40 броя за 2003 г. (19,3% от предприятията в сектора) до 28 броя за 2009 г. (7,4%), при 29 броя за 2013 г. (7,5%).

Най-малобройна е групата на предприятията с брой на заетите лица над 250 души. Техният брой намалява от 31 броя за 2003 г. (15,0% от предприятията в сектора) до 18 броя за 2010 г. (4,8%) при 19 броя за 2013 г. (4,9%).

Броят на активните предприятия¹⁰ от сектор “Добивна промишленост” нараства от 261 броя за 2006 г. на 411 броя за 2010 г. (увеличение с 57,5) и 430 броя за 2013 г. (увеличение с 4,6% спрямо 2010 г.). Делът на активните предприятия от сектор “Добивна промишленост” в останалите сектори на икономиката е незначителен (0,1%).

Новородените предприятия¹¹ от сектор “Добивна промишленост” за 2006 г. са 31 броя (11,9% от активните), при 36 броя за 2010 г. (8,8% от активните) и 46 броя за 2013 г. (10,7% от активните). Делът на новородените предприятия от сектор “Добивна промишленост” в останалите сектори на икономиката е незначителен (0,1%).

Делът на оцелелите през 2012 г. предприятия от сектор “Добивна промишленост”, родени през 2010 и 2011 г. е съответно 58,3% и 75,0%.

Умрелите предприятия¹² от сектор “Добивна промишленост” за 2006 г. са 20 броя (7,7% от активните), 23 броя за 2010 г. (5,6% от активните) и 25 броя (5,6% от активните). В резултат на умирането им работните си места са загубили 2,1% от заетите лица¹³ за 2010 г. и 0,3% от заетите лица за 2012 г.

Броят на заетите лица в сектор “Добивна промишленост” намалява от 33 911 души за 2002 г. на 24 955 души за 2010 г. (намаление с 26,4%), при 24 605 души за 2013 г. . В

⁹ Информация на НСИ – приложение 3

¹⁰ Предприятие, което има оборот или заети/наети лица в рамките на референтния период, дори за ограничен период от време (един месец).

¹¹ Създаване на комбинация от производствени фактори с условието, че няма други предприятия, които участват в събитието. Съвкупността от новородени предприятия не включва единици, родени поради сливане, разделяне, отделяне или реструктуриране на група предприятия.

¹² Прекратяване на комбинация от производствени фактори с условието, че няма други предприятия, които участват в събитието. Съвкупността от умрели предприятия не включва единици, родени поради сливане, разделяне, отделяне или реструктуриране на група предприятия.

¹³ Общият брой на лицата, които работят в наблюдаваната единица (включително работещи собственици, партньори, работещи редовно в единицата и фамилни и роднински служители, които не са на заплата), както и лица, които работят извън единицата, но които принадлежат към нея и получават заплата от нея (напр. търговски представители, персонал по доставка, екипи по ремонт и поддръжка).

резултат от икономическата криза най-голямо е намалението на заетите лица от 29 903 души за 2008 г. на 26 586 души за 2009 г. (намаление с 11,1%).

Аналогично е и намалението на средния списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение: от 40 383 души за 2000 г. на 24 584 души за 2010 г. (намаление с 39,1%), при 24 268 души за 2013 г. Най-голямо е намалението на средния списъчен брой на наетите лица от 29 611 души за 2008 г. на 26 124 души за 2009 г. (намаление с 11,8%).

Броят на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в частния сектор нараства от 13 612 души за 2000 г. на 22 163 души за 2008 г. (увеличение с 62,8%), след което, в резултат от икономическата криза, намалява на 18 702 души за 2009 г. (намаление с 15,6%), при 17 114 души за 2013 г.

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение лица в сектор "Добивна промишленост" през периода 2000-2013 г. нараства 3,4 пъти от 4 419 лева за 2000 г. на 14 938 лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 10,0%).

Общо за периода 2000-2013 г. средната годишна работна заплата на мъжете в сектора превишава с 51,9% средната за мъжете в страната, а заплата на жените - с 49,5% средната за жените в страната. Средната годишна работна заплата на наетите жени в сектора е с 25,9% по-ниско от тази на мъжете в сектора, като се наблюдава тенденция към намаляване на разликата в заплащането по пол от 26,9% за 2007 г. на 14,4% за 2013 г.

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение лица в общественния сектор значително превишава тази в частния сектор (средногодишно с 55,0%), като тенденцията е към увеличаване на маржина между работните заплати в общественния и частния сектор.

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение лица в общественния сектор нараства 4,4 пъти от 4 542 лева за 2000 г. на 20 107 лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 12,5%).

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение лица в частния сектор нараства 3,1 пъти от 4 176 лева за 2000 г. на 12 774 лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 9,2%).

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение лица в сектор "Добивна промишленост" превишава значително общата за страната. Средно за периода 2000-2013 г. увеличението е с 61,9%, като в общественния сектор това увеличение е 83,7%, а в частния сектор – 51,0%.

Разходите на работодателя за труд на едно наето лице по трудово и служебно правоотношение в сектор "Добивна промишленост" през периода 2000-2013 г. нарастват 2,8 пъти от 7 250 лева за 2000 г. на 20 456 лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 8,4%).

Разходите на работодателя за труд на едно наето лице по трудово и служебно правоотношение лица в общественния сектор значително превишават тази в частния сектор (средногодишно със 78,3%), като тенденцията е към увеличаване на маржина между разходите на работодателя за труд в общественния и частния сектор.

Разходите на работодателя за труд на едно наето лице по трудово и служебно правоотношение лица в общественния сектор нарастват 3,9 пъти от 7 678 лева за 2000 г. на 29 943 лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 11,3%).

Разходите на работодателя за труд на едно наето лице по трудово и служебно правоотношение лица в частния сектор нарастват 2,6 пъти от 6 406 лева за 2000 г. на 14 484 лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 7,7%).

Разходите на работодателя за труд на едно наето лице по трудово и служебно правоотношение лица в сектор “Добивна промишленост” превишават значително общите разходи за страната. Средно за периода 2000-2013 г. увеличението е с 82,1%, като в обществения сектор това увеличение е 113,0%, а в частния сектор – 61,5%.

Разходите на работодателите за наетите лица по трудово и служебно правоотношение в сектор “Добивна промишленост” през периода 2000-2013 г. нарастват 1,7 пъти от 292 746 хил. лева за 2000 г. на 496 319 лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 4,3%).

Разходите на работодателя за труд на наетите лица по трудово и служебно правоотношение лица в обществения сектор през периода 2000-2013 г. намаляват или нарастват годишно в границите от –11,2% до +15,3%, в зависимост от намалението на наетите лица по трудово и служебно правоотношение и увеличението на разходите на работодателя за труд на едно наето лице.

Разходите на работодателя за труд на наетите лица по трудово и служебно правоотношение лица в частния сектор нарастват 3,2 пъти от 87 198 лева за 2000 г. на 282 107 хил. лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 9,9%).

Структура на разходите на работодателите за наетите лица по трудово и служебно правоотношение в сектор “Добивна промишленост”, средно за периода 2000-2013 г. е следната:

- Разходи за работна заплата – 66,7%
- Обезщетения – 2,8%
- Социални и здравни осигуровки – 23,1%
- Други социални разходи и надбавки – 6,7%
- Данък върху социални разходи – 0,7%

III.1.2. Анализ на състоянието на околната среда

Околната среда на България е един от най-ценните национални активи, който следва да бъде защитаван и опазван с оглед бъдещите ползи от него. Едновременно с това нашата страна преминава през период на големи промени и много от тях излагат този актив на потенциален риск. За да защитим и запазим природните ресурси и за да подобрим екологичното състояние на страната, в бъдеще следва да осигурим устойчиво развитие – не само от социално-икономическа, но и от екологична гледна точка. Поради това основни стратегически цели на политиката за околна среда за периода 2005 – 2015 г. е:

- Подобряване на качеството на живот на населението в страната, чрез осигуряване на здравословна и благоприятна среда и запазване на богатото природно наследство на основата на устойчиво развитие на страната.
- Подобряване, запазване и възстановяване на естествената околна среда и развитие на екологичната инфраструктура.

Анализът на състоянието на околната среда е направен на база направените през периода 2000 – 2013 г. разходи за опазване и възстановяване на околната среда - общо за страната, индустрията и сектор “Добивна промишленост”¹⁴.

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда – общо за страната за периода 2000-2013 г. възлизат на 15 104,5 млн.лева. В това число:

- Разходи за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи – 6 640,8 млн.лева (42,8% от общо за страната);
- Разходи за поддържане на ДМА и за извършване на екологични мероприятия – 6 643,7 млн.лева (57,2% от общо за страната).

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда – общо за страната нарастват 4,8 пъти от 433 282 хил.лева за 2000 г. на 2 098 406 хил.лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 15,4%).

Източници за финансиране на разходите за опазване и възстановяване на околната среда са:

- Собствени средства;
- Средства от Републиканския бюджет;
- Средства на общините;
- Целеви средства за околна среда, получени от държавата (субсидии);
- Национални фондове за опазване на околната среда;
- Заемни средства от източници в страната;
- Средства от чуждестранни източници (безвъзмездни помощи и заемни средства).

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда – общо за индустрията за периода 2000-2013 г. възлизат на 9 052,5 млн.лева (59,9% от общо за страната).

Разходи за опазване и възстановяване на околната среда – общо за индустрията, нарастват 3,8 пъти от 291 921 хил.лева за 2000 г. на 1 106 381 хил.лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 18,3%).

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Добивна промишленост” – общо за периода 2000-2013 г. възлизат на 421 513 хил.лева (2,8% от общо за страната и 4,7% от общо за индустрията).

В това число по направления:

- За водни ресурси – 232 787 хил.лева (55,2% от общите за сектора и 6,6% от разходите за водни ресурси – общо за страната). От тях:
  - Производствени пречиствателни станции – 158 206 хил.лева (37,5% от общите за сектора и 15,6% от съответните разходи – общо за страната).
- За обратно водоснабдяване – 2 401 хил.лева (0,6% от общите за сектора и 0,3% от разходите за обратно водоснабдяване – общо за страната);
- За въздуха – 8 970 хил.лева (2,1% от общите за сектора и 0,3% от разходите за въздуха – общо за страната).
- За опазване на почвата и подпочвените води – 127 228 хил.лева (30,2% от общите за сектора и 25,7% от разходите за почвата и подпочвените води – общо за страната);
- За отпадъците – 23 499 хил.лева (5,6 от общите за сектора и 0,4% от разходите за отпадъци – общо за страната);
- За научно-изследователската дейност – 22 257 хил.лева (5,3% от общите за сектора и 23,2% от разходите научно-изследователската дейност – общо за страната);

¹⁴ Информация на НСИ – приложение 9

- За административна дейност – 1 647 хил.лева (0,4% от общите за сектора и 0,6% от разходите за административна дейност – общо за страната);
- За апаратура за мониторинг и контрол – 2 047 хил.лева (0,5% от общите за страната и 0,4% от разходите за апаратура за мониторинг и контрол – общо за страната).

Разходи за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Добивна промишленост” нарастват 2,5 пъти от 16 985 хил.лева за 2000 г. на 42 698 хил.лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 10,8%).

Най-голям дял в структурата на разходите за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Добивна промишленост” имат разходите за водни ресурси - 55,2%. Средногодишно за периода 2000-2013 г. тези разходи възлизат на 16 628 хил. лева. От тях 68,0% са инвестиции за производствени пречиствателни станции.

Следващ по значимост дял в структурата на разходите за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Добивна промишленост” имат разходите за опазване на почвите и подпочвените води - 30,2%. Средногодишно за периода 2000-2013 г. тези разходи възлизат на 9 088 хил.лева и формират 25,7% от съответните разходи – общо за страната.

Съществен дял в структурата на разходите за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Добивна промишленост” имат и разходите за научно-изследователската дейност – 5,3%. Средно за периода 2000-2013 г. тези разходи възлизат на 1 590 хил.лева и формират 23,2% от съответните разходи – общо за страната.

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Преработваща промишленост” – общо за периода 2000-2013 г. възлизат на 3 424,8 млн.лева (22,7% от общо за страната и 37,8% от общо за индустрията).

Разходи за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Преработваща промишленост” нарастват 2,7 пъти от 124 299 хил.лева за 2000 г. на 338 735 хил.лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 12,3%).

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Производство и разпределение на електро- и топлоенергия и доставяне на води” – общо за периода 2000-2013 г. възлизат на 3 318,4 млн.лева (22,0% от общо за страната и 36,7% от общо за индустрията).

Разходи за опазване и възстановяване на околната среда в сектора нарастват 1,8 пъти от 149 344 хил.лева за 2000 г. на 273 661 хил.лева за 2013 г. (средногодишно увеличение с 18,2%).

Разходите за опазване и възстановяване на околната среда в сектор “Строителство” – общо за периода 2000-2013 г. възлизат на 90 172 хил.лева (0,6% от общо за страната и 1,0% от общо за индустрията).

Предприети мерки за опазване на околната среда при добива на подземните богатства

За ограничаване въздействието на минно-добивната и преработвателна дейност върху компонентите на околната среда, се изпълняват редица мероприятия, както от страна на дружествата в експлоатация, така и по силата на ПМС №140/23.07.1992 г. за рудодобива, ПМС №195/26.09.2000 г. за въгледобивната промишленост, ПМС №74/28.03.1998 г. за уранодобивната промишленост, както и ПМС №173/19.07.2004 г. за приемане на Наредба за условията и реда за определяне на отговорността на

държавата и за отстраняване на нанесените щети върху околната среда, настъпили от минали действия или бездействия, при приватизация.

По линия на ПМС №140/23.07.1992 г. за реструктуриране на рудодобива и поэтапно закриване на неефективни производствени мощности и последвалите го изменения и допълнения, продължават дейностите по ликвидация и рекултивация на минни обекти, включени в постановлението.

Възлага се на "ЕКО-МЕДЕТ" ЕООД, с. Панагюрски колонии, организацията по проектирането, изпълнението и контрола на дейностите по техническата ликвидация, консервация, техническа и биологична рекултивация, пречистване на води и мониторинг за обекти от рудодобивните дружества, включени в отделен списък, утвърден от министъра на икономиката, енергетиката и туризма, чрез възлагането им по реда на Закона за обществените поръчки. Дейностите по пречистване на води и мониторинг могат да се изпълняват от "ЕКО-МЕДЕТ" - ЕООД, и самостоятелно.

По линия на ПМС №195/26.09.2000 г. за техническа ликвидация, консервация и преодоляване на вредните последици при прекратяване или ограничаване на производствената дейност във въгледобива продължават дейностите по ликвидация и рекултивация на обектите, включени в постановлението.

Възлага се на "ЕКО АНТРАЦИТ" ЕАД, Димитровград организацията по проектирането, изпълнението и контрола на дейностите по техническа ликвидация и консервация, техническа и биологична рекултивация, пречистване на води и мониторинг на обекти от въгледобивните дружества, включени в списък, утвърден от министъра на икономиката, енергетиката и туризма след съгласуване с министъра на финансите. Изпълнението на дейностите се възлага по реда на Закона за обществените поръчки. Отделни дейности във връзка с проектите могат да се организират и изпълняват с персонал и технически средства на "ЕКО АНТРАЦИТ" ЕАД, Димитровград

По линия на ПМС №74/28.03.1998 г. за ликвидиране на последствията от добива и преработката на уранова суровина продължават дейностите по ликвидация и рекултивация на обектите, включени в постановлението.

Възлага се на "Екоинженеринг - РМ" ЕООД, София организацията и контрола на дейностите по техническата ликвидация, по техническата и биологичната рекултивация и изпълнението на свързаните с това дейности по водоземане, пречистване, заустване и мониторинг на води, както и всякакъв друг вид мониторинг за ликвидиране на последствията от проучването, добива и преработката на уранова суровина в обектите и засегнатите райони

Радиологичният контрол на руднични води от бивши уранодобивни обекти се изразява в контрол на радиологичните показатели, съгласно Наредба № 6 от 09.11.2000 г. за емисионни норми за допустимо съдържание на вредни и опасни вещества, зауствани във водни обекти – съдържание на общ уран (2 mg/l) и специфична активност на радий-226(/700 mBq/l).

За водните обекти в близост до такива обекти се прилага Наредба № 1 от 15.11.1999 г. за норми за целите на радиационната защита и безопасност при ликвидиране на последствията от урановата промишленост – обща бета активност

(2000 mBq/l), обща алфа активност (500 mBq/l), съдържание на общ уран (0,3 mg/l) и специфична активност на радий-226 (500 mBq/l).

Основните мероприятия, свързани с намаляване на негативното въздействие на сектор “Добивна промишленост” върху околната среда, са следните:

- ограничаване на количеството произведени минни отпадъци, заедно с продължаването на възможно максималното им стопанисване на повърхността и в подземните минни изработки;
- увеличаване на обхвата на работите по рекултивация и стопанисване на хранилищата за минни отпадъци и други терени и земи, деградирани от добивната дейност;
- минимализиране на влиянията на минната експлоатация върху повърхността на терена чрез провеждане на минната експлоатация по начин, ограничаващ деформациите на повърхността на терена и прилагане в широк обхват на минна профилактика;
- интензификация на ремонтването на обектите на наземната инфраструктура, в т.ч.: мостове, виадукти, пътища, железопътни линии и сгради, в резултат на извършването на минна експлоатация;
- намаляване на въздействието на отвежданите в повърхностните води отпадъчни води, по-специално в областта на водите със соленост, превишаваща нормата, произхождащи от отводняването на минните предприятия;
- редуция на емисиите прахово-газови замърсявания в атмосферата, в т.ч. особено намаляване на емисиите на парникови газове;
- ликвидиране на източниците на прекомерното ниво на шум, емитиран в околната среда.

III.1.3, Анализ на алтернативните възможности за ползване на терените над находищата и ефектите от алтернативно ползване

Алтернативните възможности за ползване на терените над находищата за добив на подземни богатства са :

- ползване на терените за земеделие, пасища и горски фонд;
- ползване на терените за изграждане на рекреативни зони след напускане на концесионната площ;
- ползване депата и хранилищата от добива и първина преработка на полезните изкопаеми за получаване на алтернативни горива и суровини.

Общо концесионните площи за добив на подземни богатства възлизат на 940 хил.дка и представляват едва 0,9% от земеделските и горски територия на Република България.

Над 80% от концесионните площи са за добив на подземни богатства по открит (кариерен) начин. Алтернативната възможност за ползване на тези терени се явява след изземване на подземното богатство, възстановяване на терените и напускане на концесионната площ.

Най-големи концесионни площи са концентрирани в Югоизточния район на Република България – 537,7 хил.дка, които представляват 57,4% от общите

концесионни площи, като основен дял имат откритите рудници на “Мини Марица изток” ЕАД. Концесионните площи в област Стара Загора са 478,5 хил.дка (51,1% от общите концесионни площи и 10,5% от земеделските и горските територии на областта). Съществен дял имат концесионните площи, намиращи се на територията на област Бургас – 48,1 хил.дка (5,1% от общите концесионни площи и 0,7% от земеделските и горските територии на областта).

Следващите по големина концесионни площи са концентрирани в Югозападния район на страната - 267,5 хил.дка (28,6% от общите концесионни площи). Най-съществен дял имат концесионните площи, намиращи се на територията на област Перник – 152,5 хил.дка (16,3% от общите за концесионни площи и 7,1% от земеделските и горските територии на областта). Основен дял в Югозападния район на страната има откритият и подземен добив на въглища с общо концесионна площ от 210,3 хил.дка (22,5% от общите концесионни площи и 78,6% от концесионните площи, намиращи се на територията на района). Съществен дял има и открития и подземен добив на метални подземни богатства (находища “Кремиковци”, “Елаците” и “Челопеч”, Софийска област) – общо с концесионна площ от 24,2 хил.дка (2,6% от общите концесионни площи и 9,1% от концесионните площи, намиращи се на територията на района).

Концесионните площи, намиращи се на територията на Южен централен район, са общо 77,8 хил.дка (8,3% от общите концесионни площи). В този район находищата за добив на подземни богатства са съсредоточени в областите Кърджали, Пазарджик, Хасково и Смолян. Концесионните площи, намиращи се на територията на тези области, съставляват под 0,5% от земеделските и горските територии на съответната област. Основен дял в този район има открития (находище “Асарел”, обл.Пазарджик) и подземен добив на метални подземни богатства с обща концесионна площ от 48,1 хил. дка (5,1% от общите концесионни площи и 61,8% от концесионните площи, намиращи се на територията на района).

Концесионните площи, намиращи се на територията на Северна България, са значително по-малко от останалите райони на страната - общо 53,1 хил.дка (5,7% от общите концесионни площи). Основен дял в тези райони на страната има открития (кариерен) добив на неметални суровини им материали.

Така направеният анализ показва, че за около 10-15% от предоставените концесионни площи (90 – 140 хил.дка) съществуват алтернативните възможности за ползване на терените над находищата за добив на подземни богатства. За останалите концесионни площи (845 – 800 хил. дка) алтернативната възможност за ползване на тези терени се явява след изземване на подземното богатство, възстановяване на терените и напускане на концесионната площ.

Очакваните ефекти от алтернативно ползване на терените над находищата за добив на подземни богатства са следните:

- икономически и социален ефект – откриване на нови производства и работни места, подобряване на социално-икономическото състояние развитие и благосъстояние на общините, на чиито територии се реализира алтернативните ползване на терените над находищата;
- икономически и екологичен ефект – изграждане на предприятия за за получаване на алтернативни горива и суровини; увеличаване на земеделските и горски територии; изграждане на рекреативни зони след напускане на концесионната площ;

Въздействие на въгледобива върху околната среда

Добивът на въглища през периода 2000 - 2009 г. се запазва относително постоянен. През този период се наблюдават следните показатели¹⁵, характеризиращи въздействието на въгледобива върху околната среда:

Показатели	Ед.м.	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Добити въглища	Mt	27,1	24,7	25,3	28,1	28,7	26,5
Общо добити маси	Mt		2 604,4	2 592,0	2 712,8	3 409,9	3 690,9
Общо преработени маси	Mt		635,2	620,7	644,8	759,5	762,6
Генерирани отпадъци	Mt	25,8	81,9	92,1	102,3	114,7	105,8
Обезвредени отпадъци	Mt	21,9	42,3	49,5	57,2	73,5	98,1
Общо натрупани отпадъци	Mt	3 668,7	3 799,3	3 891,4	1 594,9	1 709,6	1 815,5
Заета площ	ha		653,1	622,3	639,0	1 216,3	1 626,2
Проектна площ на депата	ha		716,1	672,4	691,1	1 654,2	1 195,4
Проектен капацитет на депата	млн.м ³		191,5	185,1	188,4	450,3	481,1
Остатъчен капацитет на депата	млн.м ³		34,7	28,6	29,3	39,6	66,6
Общо нарушени терени	ha	21 298,6	22 598,7	23 036,7	26 999,0	27 220,9	27 446,9
Рекултивирани терени	ha	161,1	55,2	177,1	180,7	166,5	179,3
Общо рекултивирани терени	ha	7 545,3	7 982,1	8 159,2	8 339,2	8 505,7	8 685,0

Преобладаващият метод за обезвреждане на отпадъците е депонирането. Образованите отпадъци от разкриването, добива и преработването се депонират изцяло на специализирани депа, които се експлоатират от предприятията.

При добива на горивно-енергийните суровини през 2009 г. 96 % от депата са от насипен тип (22 броя) и 4 % от намивен тип (1 брой).

Наблюдава се трайна тенденция към увеличаване на заетата площ за добив на горивно-енергийни суровини и проектната площ на депата за съхранение на отпадъците. Проектният и остатъчен капацитет на депата и хранилищата от добива и първичната преработка нараства.

Съотношението на нарушените площи към общо рекултивираните площи е около 3:1, което възстановява пропорцията от предходни години, но като цяло развитието на процеса е незадоволително.

Особено внимание във връзка с опазването на почвите се отделя на дейностите на територията на рудниците “Трояново – 1”, “Трояново – север” и “Трояново – 3” към “Мини Марица – изток” ЕАД, гр. Раднево, които са свързани със събирането на хумуса пред фронта на трите рудника и насипищата, депонирането му на определени за целта площадки и извършването на рекултивация.

Общо нарушените терени от добивната промишленост на територията на област Стара Загора, които се нуждаят от рекултивация към 31.12.2013 г. са 21 564,43 хектара.

През 2013 година са нарушени 138,41 хектара, при 81,02 хектара за 2012 г. и 216,6 хектара за 2011 г.

¹⁵ Информация на Изпълнителна агенция по околна среда.

Национални доклади за състоянието и опазването на околната среда.

Общо рекултивирани площи към 31.12.2013 г. са 4 329,0 хектара.

Фирмите – концесионери имат изработени и съгласувани проекти за рекултивация на нарушени терени, съгласно които рекултивационните дейности се изпълняват съпътстващо, с експлоатацията на находището или след приключване на добива.

Титулярите на разрешения за търсене и/или проучване на подземни богатства извършват рекултивация на нарушените терени, след приключване на геолого – проучвателните работи.

Въздействие на рудодобива върху околната среда

Добивът на метални полезни изкопаеми през периода 2000 - 2009 г. се запазва относително постоянен. През този период се наблюдават следните показатели, характеризиращи въздействието на рудодобива върху околната среда:

Показатели	Ед.м.	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Добити руди	Mt	24,9	26,4	25,0	31,3	24,2	27,9
Общо добити маси	Mt		948,9	991,8	1 002,2	671,9	713,2
Общо преработени маси	Mt		436,1	449,6	448,6	243,4	260,1
Генерирани отпадъци	Mt	43,8	58,9	66,2	78,8	59,2	46,1
Обезвредени отпадъци	Mt	0,09	0,40	0,02	0,01	0,02	0,02
Общо натрупани отпадъци	Mt	1 176,9	1 371,4	1 437,6	3 921,3	3 980,5	4 026,6
Заета площ	ha		1 772,5	1 944,5	1 946,8	901,9	991,8
Проектна площ на депата	ha		1 973,1	1 955,1	1 956,4	2 007,3	2 062,0
Общо нарушени терени	ha	551,9	787,6	945,5	1 102,5	1 116,0	1 165,7
Рекултивирани терени	ha	25,1	233,3	241,2	230,8	185,5	214,7
Общо рекултивирани терени	ha	497,1	855,3	1 096,5	1 327,3	1 512,8	1 727,5

Образуваните отпадъци от разкриването, добива и преработването се депонират изцяло на специализирани депа, които се експлоатират от предприятията. За 2009 г. 54% от отпадъците при добив на руда са отпадъци при разкриването и добива, а 46% са отпадъци от физическата и химическата преработка на руди, съдържащи метали. 38% (15 броя) от депата са от наливен тип и 62% (25 броя) са от насипен тип.

В резултат от реструктуриране на рудодобива през 2008 и 2009 г. се наблюдава намаление на заетата площ за добив на метални полезни изкопаеми, при запазване на проектната площ на депата и хранилищата от добива и първичната преработка.

Остатъчният капацитет е многократно по-малък от проектния капацитет при депата и хранилищата.

Съотношението на нарушените площи към общо рекултивираните площи е почти 1:1, като цяло развитието на процеса е задоволителен.

Особено внимание във връзка с въздействието на рудодобива на околната среда се отделя на „Асарел Медет” АД, гр.Панагюрище, обл.Пазарджик и “Аурубис България” АД, гр. Пирдоп, “Елаците мед” АД, с. Мирково, “Дънди Прешъс Металс - Челопеч ” ЕАД, с. Челопеч, намиращи се на територията на Софийска област.

Общо нарушените терени (селскостопански и горски фонд) от от минно - добивна и кариерна дейност към 31.12.2012 г. в Софийска област са 36 777,5 дка, при рекултивирани 4 233,5 дка. От тях:

- рудници за добив на метални полезни изкопаеми – 14 403 дка, при рекултивирани 70 дка;
- баластриери и кариери за добив на неметални полезни изкопаеми – 1 397,5 дка, при рекултивирани 99 дка;
- мини за добив на твърди горива – 8 232,2 дка, при рекултивирани 2 156 дка;

- кариери за добив на скални и скално-облицовъчни материали – 87,8 дка;
- хвостохранилища – 6 158 дка, при рекултивирани 404 дка.

Нарушените терени са в границите на концесиите за извършване на минно-добивна и кариерна дейности за всички обекти.

Въздействие на добива на неметални материали и суровини върху околната среда

Добивът на нематериални материали и суровини през последните години на периода 2000 - 2009 г. нараства. През този период се наблюдават следните показатели, характеризиращи въздействието на добива на неметални материали и суровини върху околната среда:

Показатели	Ед.м.	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Неметални материали и суровини	Mt	22,8	16,2	17,7	19,5	29,9	37,2
Общо добити маси	Mt		790,5	795,0	830,5	899,0	950,3
Общо преработени маси	Mt		759,8	730,6	704,9	1 150,4	822,5
Генерирани отпадъци	Mt	1,7	2,5	4,8	4,7	3,3	3,1
Обезвредени отпадъци	Mt	0,4	5,5	4,1	4,3	3,1	2,8
Общо натрупани отпадъци	Mt	39,5	22,5	27,3	68,1	71,4	74,5
Заета площ	ha		526,4	798,3	798,3	449,5	532,5
Проектна площ на депата	ha		1 096,4	1 267,4	1 267,4	718,1	785,3
Общо нарушени терени	ha	2 262,9	2 703,8	2 762,6	2 834,4	2 918,6	3 479,2
Рекултивирани терени	ha	17,9	121,8	99,5	71,0	59,6	61,1
Общо рекултивирани терени	ha	210,5	525,7	625,2	696,2	755,8	817,4

Образуваните отпадъци от добива и първичната преработка се депонират на депа, като за 2009 г. 90% (227 броя) от депата са от насипен тип, а останалите 10% (26 броя) са от намивен тип.

През 2008 и 2009 г. се наблюдава намаление на заетата площ за добив на неметални материали и суровини, както и на проектната площ на депата и хранилищата от добива и първичната преработка.

Остатъчният капацитет съставлява близо $\frac{1}{2}$ от проектният капацитет при депата и хранилищата.

Съотношението на нарушените площи към общо рекултивираните площи е 5:1.

Общо за добивната промишленост към момента рекултивираните площи са около 35,0% от нарушените площи.

При кариерите за добив на скални материали рекултивацията се осъществява след пълното изземване на полезното изкопаемо, поради което рекултивационните работи по време на експлоатацията са само частични. При кариерите за добив на пясък има възможност да се извършва и поетапна рекултивация. Тя се изразява в запълване на отработените пространства с материали от откривката, предимно глини.

С измененията на Закона за подземните богатства от март 2011 г. Министерство на икономиката, енергетиката и туризма е държавният орган, отговорен за упражняване на контрол върху дейностите по добиване на подземни богатства, включително и изпълнението на проекти за рекултивация.

III.1.4. Анализи на състоянието на травматизма в бранша, човешките ресурси и околната среда

Анализи на състоянието на травматизма в бранша

Анализът на състоянието на травматизма в бранша е направен за периода 2000-2012 г. на база Статистическа система “Трудови злополуки” ¹⁶(ССТЗ), в съответствие с националното законодателство в областта на трудовия травматизъм.

Статистическата система “Трудови злополуки” описва особеностите на дефиниране и класифициране на характеристиките на трудовата злополука от Декларацията за трудова злополука. Тя включва всички класификации, необходими за характеризирането на трудовата злополука.

Съгласно чл.55 от Кодекса за задължителното обществено осигуряване (КЗОО), трудова злополука е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило неработоспособност или смърт. Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 от КЗОО по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение. Не е налице трудова злополука, когато пострадалият умишлено е увредил здравето си.

Видове трудови злополуки:

- леки трудови злополуки – довели до нетрудоспособност един ден;
- средни трудови злополуки – довели до временна нетрудоспособност повече от един ден;
- тежки трудови злополуки – с постоянна нетрудоспособност;
- аварийни трудови злополуки – повече от един пострадал (групово постраждане) от една и съща причина.

Всички трудови злополука без изключение се регистрират.

Трудовите злополуки, довели до нетрудоспособност повече от един ден, се отчитат ежемесечно, по отрасли, и се обобщават на всеки 3, 6, 12 месеца.

Всяка трудова злополука се анализира сама за себе си.

Действия при трудова злополука:

- Отстраняване на причината за възникване на трудовата злополука;
- Първа долекарска помощ;
- Повикване на линейка, пожарна;
- Уведомява се работодателя, който от своя страна е длъжен да повика следствените органи и органите по охрана на труда.

Средносписъчният брой на осигурените лица в сектор “Добивна промишленост” намалява от 40 383 души (2,1% от общо осигурените за страната) за 2000 г. на 26 628 души (1,2% от общо осигурените за страната) за 2005 г., след което нараства до 38 578 души (1,4% от общо осигурените за страната) за 2008 г. и отново намалява до 32 327

¹⁶ Информация на НСИ – приложение 10

души (1,3% от общо за страната) за 2012 г. Аналогична тенденцията се наблюдава и за отработените човекочасове в сектора.

Общият брой на трудовите злополуки в сектора намалява от 715 (11,2% от общия брой за страната) за 2000 г. на 159 броя (5,2% от общия брой за страната) за 2013 г. Аналогична тенденция се наблюдава и за трудовите злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Най-голям е броят на трудовите злополуки в сектора, предизвикали смърт, за 2000 и 2007 г. – по 15 броя, при 4 броя за 2012 г.

Броят на трудовите злополуки в сектора, предизвикали инвалидност, варира от 6 броя за 2000 г. до 1 брой за 2012 г.

Общо загубените календарни дни от трудови злополуки в сектора намаляват от 33 207 дни (11,0% от общо за страната) за 2000 г. на 9 916 дни (3,9% от общо за страната) за 2010 г., при 12 669 дни (5,7% от общо за страната) за 2012 г. Аналогична тенденция се наблюдава и за загубени календарни дни от трудови злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Показателите за отчитане на трудовите злополуки в сектор “Добивна промишленост” са по-високи от общите за страната. Същевременно с това се наблюдава трайна положителна тенденция към тяхното намаляване, т.е. към подобряване на състоянието на травматизъм в бранша.

Коефициентът на честота¹⁷ – общо за трудовите злополуки намалява от 17,71 за 2000 г. на 4,92 за 2012 г. Аналогично намалява и коефициентът на честота за трудовите злополуки по чл.55, ал1 от КСС – от 16,37 за 2000 г. на 4,58 за 2012 г.

Коефициентът на тежест¹⁸ – общо за трудовите злополуки намалява от 0,822 за 2000 г. на 0,293 за 2009 г., при 0,392 за 2012 г. Аналогично се изменя и коефициентът на тежест за трудовите злополуки по чл.55, ал1 от КСС – от 0,753 за 2000 г. на 0,274 за 2009 г., при 0,345 за 2012 г.

Индексът на честота¹⁹ – общо за трудовите злополуки намалява от 10,76 за 2000 г. на 2,64 за 2012 г. Аналогично намалява и индексът на честота за трудовите злополуки по чл.55, ал1 от КСС – от 9,94 за 2000 г. на 2,46 за 2012 г.

Индексът на тежест²⁰ – общо за трудовите злополуки намалява от 500 за 2000 г. на 157 за 2009 г., при 211 за 2012 г. Аналогично се изменя и индексът на честота за трудовите злополуки по чл.55, ал1 от КСС – от 457 за 2000 г. на 147 за 2009 г., при 186 за 2012 г.

Показателите за отчитане на трудовите злополуки в сектор “Добивна промишленост” са по-високи от общите за страната с трайна положителна тенденция към тяхното намаляване и известно влошаване на два от показателите за 2010-2012 г.

Средносписъчният брой на осигурените лица, работещи в добива на въглища, намалява от 22 828 души (56,5% от осигурените в сектор “Добивна промишленост”) за 2000 г. на 12 580 души (47,2% от осигурените в сектора) за 2005 г., след което нараства на 18 447 души (48,7% от осигурените в сектора) за 2009 г. и отново намалява на 16 924

---

¹⁷ Коефициентът на честота се получава, като се раздели броят на трудовите злополуки, станали през отчетния период на средносписъчния брой на персонала през същия период и полученото частно се умножи по 1000.

¹⁸ Коефициентът на тежест се изчислява като загубените дни от трудови злополуки, станали през отчетния период се разделят на средносписъчния брой на персонала.

¹⁹ Индексът на честота се получава, като броят на трудовите злополуки, станали през отчетния период се разделя на общия брой отработени човекочасове през отчетния период и полученото частно се умножи по 1000 000.

²⁰ Индексът на тежест се получава, като загубените дни от трудови злополуки, станали през отчетния период се разделят на общия брой отработени човекочасове през отчетния период и полученото частно се умножи по 1 000 000.

души (52,4% от осигурените в сектора) за 2012 г. Аналогична тенденцията се наблюдава и за отработените човекочасове в бранша.

Общият брой на трудовите злополуки в добива на въглища намалява от 397 (55,5% от общия брой за сектор “Добивна промишленост”) за 2000 г. на 66 броя (41,5% от общия брой за сектора) за 2012 г. Аналогична тенденция се наблюдава и за трудовите злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Най-голям е броят на трудовите злополуки в добива на въглища, предизвикали смърт, за 2002 и 2007 г. – по 8 броя, при 1 брой за 2010, 2012 и 2012 г. През 2013 г. са регистрирани 7 броя трудови злополуки, предизвикали смърт.

Броят на трудовите злополуки в добива на въглища, предизвикали инвалидност, през периода 2000-2012 г. варира от 1 до 4 броя.

Общо загубените календарни дни от трудови злополуки в добива на въглища намаляват от 21 339 дни (64,3% от общо за сектора) за 2000 г. на 4 395 дни (44,3% от общо за сектора) за 2010 г., при 6 052 дни (47,8% от общо за сектора). Аналогична тенденция се наблюдава и за загубени календарни дни от трудови злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Показателите за отчитане на трудовите злополуки в добива на въглища са по-ниски от общите за сектор “Добивна промишленост”. Същевременно с това се наблюдава с трайна положителна тенденция към тяхното намаляване, т.е. към подобряване на състоянието на травматизъм в бранша.

Средносписъчният брой на осигурените лица, работещи в добива на нефт и газ, намалява от 1 150 души (2,8% от осигурените в сектор “Добивна промишленост”) за 2000 г. на 695 души (1,7% от осигурените в сектора) за 2005 г., след което нараства на 2 405 души (7,4% от осигурените в сектора) за 2010 г. и отново намалява на 2 297 души (7,1% от осигурените в сектора) за 2012 г. Аналогична тенденцията се наблюдава и за отработените човекочасове в бранша.

Броят на трудовите злополуки в добива на нефт и газ през периода 2000-2003 г. е от 4 до 7 броя (3 до 6 броя по чл.55, ал.1 от КСС). През периода 200-2010 г. няма регистрирани трудови злополуки, с изключение на две за 2008 г. (в т.ч. една по чл.55, ал.1 от КСС). За 2011 и 2012 г. са регистрирани по две трудови злополуки, вкл. по чл.55, ал.1 от КСС.

През периода 2000-2012 г. има регистрирана само една трудова злополука за 2011 г., предизвикала смърт. Няма трудови злополуки, предизвикали инвалидност.

Общо загубените календарни дни от трудови злополуки в добива на нефт и газ за 2011 г. са само 14 дни, а за 2012 г. – 70 дни, вкл. по чл.55, ал.1 от КСС.

Показателите за отчитане на трудовите злополуки в добива на нефт и газ през периода 2000-2012 г. са по-ниски от общите за страната и значително по-ниски от общите за сектор “Добивна промишленост”.

Средносписъчният брой на осигурените лица, работещи в добива на метални руди, намалява от 9 202 души (22,8% от осигурените в сектор “Добивна промишленост”) за 2000 г. на 6 257 души (21,5% от осигурените в сектора) за 2004 г., след което нараства на 7 457 души (23,1% от осигурените в сектора) за 2012 г. Аналогична тенденцията се наблюдава и за отработените човекочасове в бранша.

Общият брой на трудовите злополуки в добива на метални руди намалява от 249 (34,8% от общия брой за сектор “Добивна промишленост”) за 2000 г. на 75 броя (47,2% от общия брой за сектора) за 2012 г. Аналогична тенденция се наблюдава и за трудовите злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Най-голям е броят на трудовите злополуки в добива на метални руди, предизвикали смърт, за 2007 г. – 6 броя, при 3 броя за 2012 г.

Броят на трудовите злополуки в добива на метални руди, предизвикали инвалидност, през периода 2000-2012 г. е от 1 до 4 души. Няма регистрирани трудови злополука, предизвикали инвалидност, за 2004, 2005, 2006, 2010 г. и 2012 г.

Общо загубени календарни дни от трудови злополуки в добива на метални руди намаляват от 11 183 дни (34,6% от общо за сектора) за 2001 г. на 4 594 дни (36,3% от общо за сектора) за 2012 г. Аналогична тенденция се наблюдава и за загубени календарни дни от трудови злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Показателите за отчитане на трудовите злополуки в добива на метални руди са високи от общите за сектор “Добивна промишленост”, най-високи за сектора, което характеризира по-рискова среда в сравнение с добива на въглища.

Средносписъчният брой на осигурените лица, работещи в добива на неметални материали и суровини, нараства от 6 958 души (17,2% от осигурените в сектор “Добивна промишленост”) за 2000 г. на 11 782 души (30,5% от осигурените в сектора) за 2008 г. и 10 000 души (26,4% от осигурените в сектора) за 2010 г. Следва драстично намаляване на осигурените лица до 5 089 души (15,6% от осигурените в сектора) за 2011 г., при 5 452 души (16,9% от осигурените в сектора) за 2012 г. Аналогична тенденцията се наблюдава и за отработените човекочасове в бранша.

Общият брой на трудовите злополуки в добива на неметални материали и суровини варира от 61 (8,5% от общия брой за сектор “Добивна промишленост”) за 2000 г. до 4 броя (2,1% от общия брой за сектора) за 2010 г., при 16 броя (10,1% от общия брой за сектора) за 2012 г. Аналогична тенденция се наблюдава и за трудовите злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Най-голям е броят на трудовите злополуки в добива на неметални материали и суровини, предизвикали смърт, за 2000 г. – 5 броя. Няма регистрирани смъртни случаи за 2001, 2005, 2010 и 2012 г. За 2013 г. е регистриран едни смъртен случай.

Броят на трудовите злополуки в добива на неметални материали и суровини, предизвикали инвалидност, през периода 2000-2012 г. е от 1 до 2 души.

Общо загубените календарни дни от трудови злополуки в добива на неметални материали и суровини варират от 2 874 дни (8,8% от общо за сектора) за 2002 г. до 73 дни (0,7% от общо за сектора) за 2010 г., при 1 953 (15,4% от общо за сектора) за 2012 г. Аналогична тенденция се наблюдава и за загубени календарни дни от трудови злополуки по чл.55, ал.1 от КСС.

Показателите за отчитане на трудовите злополуки в добива на неметални материали и суровини са значително по-ниски от общите за сектор “Добивна промишленост”, сравними с показателите за добив на нефт и газ. Рисковата среда е значително по-ниска в сравнение с тази за добива на метални руди и въглища.

Анализи на състоянието на човешките ресурси

Броят на заетите лица в сектор “Добивна промишленост” намалява от 33 911 души за 2002 г. на 24 955 души за 2010 г. (намаление с 26,4%), при 24 605 души за 2013 г. . В резултат от икономическата криза най-голямо е намалението на заетите лица от 29 903 души за 2008 г. на 26 586 души за 2009 г. (намаление с 11,1%).

Работната сила и коефициентите на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години през периода 2005-2013 г. са следните:

Показател	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2013
Работна сила - хил.бр.	3 314,2	3 415,7	3 492,8	3 560,4	3 491,6	3 400,9	3 341,4	3 344,3	3371,2
Коефициенти на икономическа активност - %	49,7	51,3	52,6	53,8	53,0	52,0	52,5	53,1	53,9

Заетите лица и коефициентите на заетост на населението на 15 и повече навършени години през периода 2005-2013 г. са следните:

Показател	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2013
Заети лица - хил.бр.	2 980,0	3 110,0	3 252,6	3 360,7	3 253,6	3 052,8	2 965,2	2 934,0	2 934,9
Коефициенти на заетост - %	44,7	46,7	49,0	50,8	49,4	46,7	46,6	46,6	46,9
Заети лица в сектор "Добивна промишленост – бр.	29 831	30 250	29 776	29 903	26 586	24 955	25 065	25 030	24 635
Дял на сектора в общия брой за страната - %	1,0%	1,0%	0,9%	0,9%	0,8%	0,8%	0,8%	0,9%	0,8%

Безработните лица и коефициентите на безработица на населението на 15 и повече навършени години през периода 2005-2013 г. са следните:

Показател	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Безработни лица - хил.бр.	334,2	305,7	240,2	199,7	238,0	348,0	376,2	410,3	436,3
Коефициенти на безработица - %	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2	11,3	12,3	12,9

Изменението на заетите лица в сектор "Добивна промишленост" през периода 2002-2013 г. по статистически райони е следното:

Години	Общо	Статистически район					
		Северо-западен	Северен централен	Северо-източен	Юго-източен	Юго-западен	Южен централен
2002	33 911	409	3 134	1 095	2 413	12 170	14 690
2003	32 649	541	2 805	1 088	2 191	12 651	13 373
2004	30 969	560	2 480	1 109	2 207	11 337	13 276
2005	29 831	473	2 189	1 262	2 020	10 631	13 256
2006	30 250	481	2 207	1 275	1 979	11 115	13 193
2007	29 776	1 157	2 082	1 040	9 901	9 957	5 639
2008	29 908	1 123	1 762	1 245	9 788	10 267	5 723
2009	26 429	1 256	873	935	9 490	9 695	4 180
2010	24 894	1 214	672	904	9 102	8 859	4 143
2011	24 940	1 259	644	905	8 828	9 086	4 218
2012	25 019	1 363	731	893	8 849	8 922	4 261
2013	24 646	1 449	639	902	8 829	8 504	4 323

Показателите за състоянието на човешки ресурси в статистически район Северозападен през периода 2008-2013 г. са следните:

Показател	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Работна сила - хил.бр.	386,8	371,2	352,5	335,2	324,2	330,7
Коефициенти на икономическа активност - %	47,9	46,6	45,0	45,7	45,1	46,7
Заети лица – хил.бр.	359,3	341,3	313,7	292,4	284,3	284,4
Коефициенти на заетост - %	44,5	42,9	40,0	39,9	39,6	40,2
Заети лица в сектор “Добивна промишленост – бр.	1 123	1 256	1 214	1 259	1 363	1 449
Дял на сектора в общия брой за района - %	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Безработни лица - хил.бр.	27,4	29,8	38,8	42,8	39,8	43,6
Коефициенти на безработица - %	7,1	8,0	11,0	12,8	12,3	14,0

Показателите за състоянието на човешки ресурси в статистически район Северен централен през периода 2008-2013 г. са следните:

Показател	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Работна сила - хил.бр.	409,3	398,9	379,8	369,2	371,6	371,0
Коефициенти на икономическа активност - %	50,2	49,3	47,4	49,0	50,1	50,5
Заети лица – хил.бр.	374,4	365,6	336,0	322,1	318,3	314,1
Коефициенти на заетост - %	45,9	45,2	42,0	42,8	42,9	42,8
Заети лица в сектор “Добивна промишленост – бр.	1 762	873	672	644	731	639
Дял на сектора в общия брой за района - %	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Безработни лица - хил.бр.	34,9	33,3	43,8	47,1	53,3	56,9
Коефициенти на безработица - %	8,5	8,4	11,5	12,8	14,3	15,3

Показателите за състоянието на човешки ресурси в статистически район Североизточен през периода 2008-2013 г. са следните:

Показател	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Работна сила - хил.бр.	469,8	457,2	453,2	443,0	445,4	445,0
Коефициенти на икономическа активност - %	55,3	53,9	53,6	53,5	54,3	54,6
Заети лица – хил.бр.	429,1	409,5	387,5	374,9	364,2	370,1
Коефициенти на заетост - %	50,5	48,3	45,9	45,3	44,4	45,4
Заети лица в сектор “Добивна промишленост – бр.	1 245	935	904	905	893	903
Дял на сектора в общия брой за района - %	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Безработни лица - хил.бр.	40,6	47,7	65,7	68,1	81,3	74,9
Коефициенти на безработица - %	8,6	10,4	14,5	15,4	18,2	16,8

Показателите за състоянието на човешки ресурси в статистически район Югоизточен през периода 2008-2013 г. са следните:

Показател	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Работна сила - хил.бр.	498,3	487,8	479,7	478,0	479,5	470,6
Коефициенти на икономическа активност - %	51,9	51,0	50,5	52,3	52,9	52,3
Заети лица – хил.бр.	469,4	455,6	428,7	423,0	422,2	409,2
Коефициенти на заетост - %	48,8	47,6	45,1	46,3	46,6	45,5
Заети лица в сектор “Добивна промишленост – бр.	9 877	9 490	9 102	8 828	8 849	8 829
Дял на сектора в общия брой за района - %	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,2
Безработни лица - хил.бр.	28,9	32,2	51,0	55,0	57,3	61,3
Коефициенти на безработица - %	5,8	6,6	10,6	11,5	11,9	13,0

Показателите за състоянието на човешки ресурси в статистически район Югозападен през периода 2008-2013 г. са следните:

Показател	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Работна сила - хил.бр.	1 092,2	1 087,4	1 063,4	1 068,1	1 065,1	1 076,7
Коефициенти на икономическа активност - %	59,1	59,0	57,9	57,5	57,6	58,4
Заети лица – хил.бр.	1 060,2	1 042,4	991,3	988,5	977,5	971,1
Коефициенти на заетост - %	57,4	56,5	54,0	53,2	52,9	52,7
Заети лица в сектор “Добивна промишленост – бр.	10 267	9 695	8 859	9 086	8 922	8 504
Дял на сектора в общия брой за района - %	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Безработни лица - хил.бр.	32,0	44,9	72,1	79,6	87,6	105,6
Коефициенти на безработица - %	2,9	4,1	6,8	7,5	8,2	9,8

Показателите за състоянието на човешки ресурси в статистически район Южен централен през периода 2008-2013 г. са следните:

Показател	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Работна сила - хил.бр.	704,1	689,3	672,3	647,9	658,5	677,3
Коефициенти на икономическа активност - %	52,7	51,8	50,9	50,7	52,1	54,0
Заети лица – хил.бр.	668,3	639,2	595,7	564,3	567,5	586,0
Коефициенти на заетост - %	50,0	48,0	45,1	44,2	44,9	46,7
Заети лица в сектор “Добивна промишленост – бр.	5 723	4 180	4 143	4 218	4 261	4 323
Дял на сектора в общия брой за района - %	0,9	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7
Безработни лица - хил.бр.	35,8	50,1	76,6	83,6	91,1	91,3
Коефициенти на безработица - %	5,1	7,3	11,4	12,9	13,8	13,5

III.2. Сравнителен анализ на положителните и отрицателните ефекти от добива и алтернативните форми на ползване на земите

Алтернативните форми за ползване на земите, предоставени за добив на подземни богатства са, са основно за земеделие, пасища и горски фонд.

Общо концесионните площи за добив на подземни богатства възлизат на 940 хил. дка и представляват едва 0,9% от земеделските и горски територия на Република България. Този факт показва незначителен ефект по отношение на евентуалното увеличаване на земите за селско и горско стопанство за сметка на предоставените концесионни площи.

Брутна добавена стойност по текущи цени на селското и горското стопанство, лов и риболов нараства от 3 082,2 млн.лева за 2000 г. на 3 457,7 млн.лева за 2004 г., след което намалява на 2 950,6 млн.лева за 2007 г., нараства на 4 277,1 млн.лева за 2008 г., 3 168,7 млн/лева за 2010 г. и 3 778,0 млн.лева за 2013 г. Средногодишният номинален ръст за периода 2000 – 2013 г. е 2,2% (при 9,1% общо за икономиката на страната и 10,3% за индустрията) и отрицателен реален ръст от –2,1% (при +3,9% за икономиката и +4,8% за индустрията). Средно за периода 2000-2013 г. делът на брутна добавена стойност на селското и горско стопанство в БВП за страната е 7,4%, при 18,9% за индустрията.

Производителността на труда в добивната промишленост, определена чрез добавената стойност по факторни разходи на един зает, многократно превъзхожда брутна добавена стойност в селското и горско стопанство:

лева/зает

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Добивна промишленост	24 756	41 232	39 486	30 708	34 039	48 316	63 227	66 318	52 730
Селско и горско стопанство	4 581	4 444	4 076	5 807	4 198	4 460	5 387	5 777	5 757

Използването на предоставените концесионни площи за добив на подземни богатства е икономически значително по-ефективно от използването на земеделска територия в страната.

Произведената продукция от отрасъл “Селско стопанство” на декар земеделска територия в страната през периода 2005 – 2013 г. варира от 103 до 138 лева/дка (средно 120,80 лева/дка), при средно 2 465 лева/дка предоставени концесионни площи в добивната промишленост.

Аналогично е и сравнението с брутна добавена стойност и предприемаческия доход на декар земеделска територия в страната.

Брутна добавена стойност по текущи цени в селското стопанство за периода 2005-2013 г. е средно 54,70 лева/дка, при 1 268,80 лева/дка предоставени концесионни площи в добивната промишленост.

Предприемаческият доход в селското стопанство за периода 2008-2013 г. е средно 42,10 лева/дка, при 551 лева/дка счетоводна печалба от дейността в добивната промишленост. Арендата на земеделски земи, средно за страната, нараства едва от 23 лева/дка за 2010 г. на 38 лева/дка за 2013 г.

Формата на собственост не оказва съществено влияние върху положителния икономически ефект от добива на подземни богатства в сравнение с алтернативните форми за ползване на земите.

Положителни са и социалните ефекти от добива на подземни богатства в сравнение с алтернативните форми за ползване на земите.

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в добивната промишленост превишава двукратно тази в селското и горското стопанство. Заплащането на труда в обществения сектор на двата отрасли е по-добро от това в частния сектор.

лева/нает

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Добивна промишленост	6 274	7 078	8 512	10 153	11 254	12 335	13 804	14 843	14 938
Обществен сектор	7 693	9 213	12 163	15 119	16 765	16 778	18 978	21 289	20 107
Частен сектор	5 391	6 180	7 240	8 480	9 066	10 448	11 643	12 231	12 774
Селско и горско стопанство	2 803	3 046	3 629	4 721	5 275	5750	6354	7172	7 682
Обществен сектор	3 437	3 915	4 744	6 314	6 317	6946	8112	7479	10 403
Частен сектор	2 692	2 889	3 411	4 371	4 997	5453	5965	6360	7 113

Отрицателните ефекти от добива на подземни богатства в сравнение с алтернативните форми за ползване на земите са екологични, свързани увреждане на околната среда.

Алтернативните форми за ползване на земите за земеделие, пасища и горски фонд, с използване на добра производствена практика, биха подобрили ландшафта като цяло, замърсяването на почвите, водите (повърхностни и подземни) и въздуха. Намалява се генерирането на огромни количества отпадъци (земно-скални и шламообразни материали).

Приоритетите при различните форми на ползване на земите са свързани с икономическото, социалното, демографското и екологичното състояние на конкретния район, в който се намира находището на полезното изкопаемо.

При нормална екологична среда следва да се вземат предвид икономическите и социални положителни ефекти от добива на подземни богатства в сравнение с алтернативните форми за ползване на земите.

При силно нарушена екологична среда следва да се предприемат мерки към нейното възстановяване и прилагане на алтернативни форми за ползване на земите.

III.3. Сравнителен анализ и изводи

Направеният SWOT анализ на Добивна промишленост констатира следните силни и слаби страни, възможности и опасности пред бранша, предвид възможните политически, икономически, социални и екологични външни и вътрешни фактори.

Силни страни

- Добивната промишленост е в основата на всички други отрасли на индустрията и е важен фактор за икономическата стабилност и енергийна независимост на страната.

- Преработващата промишленост (енергетика, металургия, химия, машиностроене, електротехника), строителството, транспорта, високите технологии и други са невъзможни без суровините - продуктите на минно - добивната промишленост.
- Предприятията от сектор "Добивната промишленост" като цяло са рентабилни и конкурентни на тези от бранша в Европейския съюз.
- Брутната добавена стойност на едно заето лице в сектор "Добивна промишленост" нараства е значително по-висока от общата за икономиката в страната и индустрията.
- Добивната промишленост осигурява:
  - Произведена продукция – 4,3% от произведената продукция на индустрията.
  - Добив на въглища за производство на първична енергия - 45,7% за периода 2001-2013 г.
  - Произведената електроенергия в страната от термични централи, захранвани с български въглища - 40% за 2013 г.
  - Осигуряване на варовика за сероочистващите инсталации на ТЕЦ-овете – 100%.
  - Износ - над 300 млн.USD.
  - Заети лица – около 25 000 души пряко и около 120 000 в обслужващи бранша.
- Добивната промишленост дава силен тласък на социално-икономическото развитие и благосъстояние на общините, на чиято територия са открити и се добиват подземни богатства, например: Раднево, Панагюрище, Етрополе, Мирково, Челопеч, Кърджали, Смолян, Мадан и много други. Повечето минни компании ежегодно даряват значителни средства за изграждане на инфраструктурни проекти и подпомагане здравеопазването, образованието, културата, спорта и социалните дейности на териториите на общините, където оперират.

Слаби страни

- Достъпът до подземни богатства е зависим от редица фактори, включващи както физическата наличност и проученост на подземните богатства, така и развитието на техниката и технологиите и адекватна нормативна уредба.
- Въздействие върху околната среда.
- Потенциално въздействие върху здравето на населението, демография и др.

Възможности

- Физическа наличност, достатъчна степен на проученост и доказване на подземни богатства на дадена географска територия.
- Осигуряването на балансиран икономически и екологично отговорен подход към процесите на търсене и проучване, с цел устойчиво развитие на минната индустрия.
- Развитие на техниката и технологиите, създаващи възможности за екологично и здравословно - безопасно производство, както и за проучване и добиване на все по-трудно достъпни подземни богатства, на все по-големи дълбочини и с все по-ниски съдържания на полезни компоненти.
- Внедряване на нови технологии в добива и преработката на подземни богатства (чрез използване на водещи световни и европейски технологии),

повишаване извличането на полезни компоненти и намаляване на загубите при добива.

- Комплексното оползотворяване и управление на подземните богатства и получените твърди отпадъци при добива и преработката им.
- Добиване на енергийни суровини от нетрадиционни източници (напр. газ от шисти или нефт от битумни скали или пясъчници), чрез използване на водещи световни технологии и при строго съблюдаване на законодателството за опазване на околната среда.
- Развитието на производства на продукти с по-голяма добавена стойност по технологичните вериги след добива и първичната преработка на минерални суровини - подземни богатства.
- Ефективното събиране и рециклиране на отпадъците по цялата технологична верига на преработката на метални, петролни и други продукти във всички индустрии по веригата след добива.
- Рециклирането и оползотворяването на строителни отпадъци и вторични материали.
- Създаване на адекватна нормативна уредба по отношение на отрасъла, осигуряваща ефективен и балансиран достъп до подземни богатства и опазване на околната среда и съобразена с принципите на публичност, прозрачност, равнопоставеност и конкуренция при предоставяне на права за търсене, проучване и добив на подземни богатства.
- Създаване на адекватна и ефективна нормативна уредба по отношение на планиране ползването и урегулиране на територията при предоставени права.

Опасности

- Влиянието на външни и вътрешни политически, икономически, социални и екологични фактори върху икономиката на страната и тяхното отражение върху индустрията, транспорта, строителството и др.
- Спецификата на дейността и рискът в добивната промишленост са предопределили в почти всички европейски държави тази дейност да се извършва от частно - правни субекти. Това е обусловено от:
  - Дълъг срок на инвестиционния процес от проучването до реализацията на минни проекти.
  - Голям пазарен риск, особено за борсовите продукти.
  - Природен риск от не потвърждение на полезни компоненти и от стихийни бедствия.
  - Риск от липса на пазарен баланс (търсене/предлагане) при строителните материали, вследствие на небалансирани процеси за търсене и проучване на тези материали.
  - Социален риск, свързан със значителни инвестиции за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работещите.
  - Значителни инвестиции за опазване на околната среда и рекултивация.
  - Значителен риск от нелоялна конкуренция във формата на незаконни добивни дейности.
  - Риск от липса на ясна и прозрачна регулаторна рамка, свързана с различни аспекти от управлението на подземните богатства.

Минните предприятия са предприятия от производствен тип и не са склонни да приемат високи нива на риск. Те се стремят да избягват риска, понеже управляват

значими по размер трудови, капиталови, информационни и материални ресурси, а кръгооборота на капитала им се характеризира с висока продължителност във времето.

Световната икономическа криза оказва сериозен негативен ефект върху икономиката и миннодобивната промишленост на България. Подобренията в икономическата ситуация в Европа, развитието на индустрията, засиленият интерес към метали и енергийни източници и възобновената строителна дейност в България могат да доведат до увеличено производство на полезни изкопаеми в България.

IV. Влияние на сектора върху общественото развитие и развитието на регионите

Добивната промишленост оказва съществено влияние върху социално-икономическото развитие и благосъстояние на общините и регионите, на чиято територия са открити и се добиват подземни богатства.

Предприятията от добивната промишленост осигуряват основния поминък на населението в редица общини, като Раднево, Панагюрище, Етрополе, Мирково, Челопеч, Кърджали, Смолян, Мадан и много други. Повечето минни компании ежегодно даряват значителни средства за изграждане на инфраструктурни проекти и подпомагане здравеопазването, образованието, културата, спорта и социалните дейности на териториите на общините, където оперират.

Влиянието на сектора в развитието на статистически район Северозападен през периода 2005-2013 г. е отразено със следните показатели²¹:

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой предприятия	15	16	39	49	46	52	47	42	49
Разходи за възна- граждения - хил.лв.	1 458	1 725	n.q.	n.q.	n.q.	9 275	10 524	13 145	14 168
Заети лица - бр.	473	481	1 157	1 123	1 256	1 214	1 259	1 363	1 449

Броят на предприятията от добивната промишленост нараства значително от 15 броя за 2005 г. на 52 броя за 2010 г. (3,5 пъти), при 49 броя за 2013 г. Увеличението на заетите лица за периода 2005-2013 г. е 3,2 пъти. На територията на района действат 11 концесии за добив на суров нефт и природен газ, 10 концесии за добив на неметални полезни изкопаеми - индустриални минерали и 71 концесии за добив на строителни и скалооблицовъчни материали.

Влиянието на сектора в развитието на статистически район Северен централен през периода 2005-2013 г. е отразено със следните показатели:

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой предприятия	24	31	26	26	28	27	27	30	27
Разходи за възна- граждения - хил.лв.	10 283	11 888	15 022	15 377	7 010	n.q.	n.q.	n.q.	5 356
Заети лица - бр.	2 189	2 207	2 082	1 762	873	672	644	731	639

Броят на предприятията от добивната промишленост нараства от 24 броя за 2005 г. на 30 броя за 2012 г. (увеличение с 25,0%), при 27 броя за 2013 г. В резултат от реструктуриране и влиянието на икономическата криза през последните години се наблюдава намаление на заетите лица с 3,5 пъти. От 2009 г. е налице значително намаление на разходите за възнаграждения. На територията на района действат 6

²¹ Информация НСИ – приложение 3

концесии за добив на неметални полезни изкопаеми - индустриални минерали и 22 концесии за добив на строителни материали.

Влиянието на сектора в развитието на статистически район Североизточен през периода 2005-2013 г. е отразено със следните показатели:

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой предприятия	30	32	21	36	37	37	36	39	39
Разходи за възна- граждения - хил.лв.	7 549	8 207	8 944	11 535	9 216	9 345	10 182	10 873	11 398
Заети лица - бр.	1 262	1 275	1 040	1 245	935	904	905	893	902

Броят на предприятията от добивната промишленост нараства от 30 броя за 2005 г. на 39 броя за 2012 г. и 2013 г. (увеличение с 30,0%). В резултат от реструктуриране и влиянието на икономическата криза от 2009 г. заетите лица намаляват, като общото намаление за периода 2005-2013 г. е 28,5%. Аналогични са измененията и на разходите възнаграждения. На територията на района действат 1 концесия за добив на манганови руди, 7 концесии за добив на природен газ и суров нефт, 7 концесии за добив на неметални полезни изкопаеми - индустриални минерали и 42 концесии за добив на строителни материали.

Влиянието на сектора в развитието на статистически район Югоизточен през периода 2005-2013 г. е отразено със следните показатели:

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой предприятия	33	41	43	53	60	72	69	74	84
Разходи за възна- граждения - хил.лв.	9 216	12 346	n.q.	n.q.	n.q.	n.q.	n.q.	n.q.	159 383
Заети лица - бр.	2 020	1 979	9 901	9 788	9 490	9 102	8 828	8 849	8 829

Броят на предприятията от добивната промишленост нараства значително от 33 броя за 2005 г. на 84 броя за 2013 г. (2,5 пъти), като в резултат от реструктуриране на отрасъла се наблюдава увеличение на работните места с 4,4 пъти. На територията на района действат 4 концесии за добив на твърди горива (черни, кафяви и лигнитни въглища), 4 концесии за добив на неметални полезни изкопаеми - индустриални минерали и 74 концесии за добив на строителни и скалооблицовъчни материали.

Влиянието на сектора в развитието на статистически район Югозападен през периода 2005-2013 г. е отразено със следните показатели:

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой предприятия	75	72	90	117	120	102	113	115	123
Разходи за възна- граждения - хил.лв.	59 623	64 431	70 793	91 102	94 026	96 157	106 797	109 042	116 187
Заети лица - бр.	10 631	11 115	9 957	10 267	9 695	8 859	9 086	8 922	8 504

Броят на предприятията от добивната промишленост нараства от 75 броя за 2005 г. на 120 броя за 2009 г. (увеличение с 60,0%), при 123 броя за 2013 г. В резултат от реструктуриране на отрасъла заетите лица намаляват с 20,0%. На територията на района действат 3 концесии за добив на метални полезни изкопаеми, 15 концесии за

добив на твърди горива (кафяви и лигнитни въглища), 12 концесии за добив на неметални полезни изкопаеми - индустриални минерали, 79 концесии за добив на строителни и скалооблицовъчни материали неметални суровини и материали и 1 концесия за добив на минни отпадъци.

Влиянието на сектора в развитието на статистически район Южен централен през периода 2005-2013 г. е отразено със следните показатели:

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой предприятия	73	81	88	105	100	101	96	98	92
Разходи за възна- граждения - хил.лв.	104 757	122 962	54 399	61477	49 422	56 309	62 940	68 917	72 719
Заети лица - бр.	13 256	13 193	5 639	5 723	4 180	4 143	4 218	4 261	4 323

Броят на предприятията от добивната промишленост нараства от 73 броя за 2005 г. на 105 броя за 2008 г. (1,4 пъти), при 92 броя за 2013 г. В резултат от реструктуриране на отрасъла зетите лица намаляват с 3,1 пъти. На територията на района действат 14 концесии за добив на метални полезни изкопаеми, 27 концесии за добив на неметални полезни изкопаеми - индустриални минерали и 92 концесии за добив на строителни и скалооблицовъчни материали.

Влиянието на сектора в общественото развитие на страната през периода 2005-2013 г. е отразено със следните показатели:

Икономически сектори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Брой предприятия	250	273	307	353	373	378	379	382	386
Оборот – хил.лв.	1 554 536	2 216 183	2 334 640	2 286 708	1 870 995	2 224 573	2 764 611	2 904 390	2 520 238
Произведена продукция - хил.лв.	1 509 387	2 154 127	2 271 658	2 378 280	1 925 198	2 286 017	2 802 188	2 969 775	2 557 016
Добавена стойност по факторни разходи - хил.лв.	738 495	1 247 264	1 175 744	918 262	904 969	1 205 737	1 584 789	1 659 949	1 299 009
Разходи за възна- граждения - хил.лв.	192 886	221 559	262 893	319 098	339 320	309 835	349 301	375 903	379 372
Заети лица - бр.	29 831	30 250	29 776	29 903	26 586	24 955	25 065	25 030	24 635

Броят на предприятията от добивната промишленост в страната нараства значително от 250 броя за 2005 г. на 386 броя за 2013 г. (1,5 пъти). Увеличението на оборота е с 62,1%, на произведената продукция - с 69,4%, а на добавената стойност по факторни разходи - със 75,9%. В резултат от реструктуриране на отрасъла се наблюдава намаление на зетите лица места със 17,4%, при увеличени разходи за възнаграждение - 2,0 пъти.

На територията на страната към 31.12.2014 г. действат общо 498 концесии за добив на подземни богатства (478 броя държавни и 31 броя общински).

От тях за:

- метални полезни изкопаеми – 18 броя;
- неметални полезни изкопаеми – индустриални минерали – 72 броя;
- суров нефт и природен газ – 18 броя;
- твърди горива (въглища) – 19 броя;
- строителни материали – 320 броя;
- скалнооблицовъчни материали – 70 броя;
- минни отпадъци – 1 брой.

В бъдеще е необходима ясна политика, насочена към развиване на регионите с перспективен геоложки потенциал и ниска трудова заетост.

Значителен потенциал има за разширяване добива на въглища, метални полезни изкопаеми, суров нефт и при природен газ.

С цел повишаване конкурентоспособността на местното производство на строителни и скално-облицовъчни материали е възможно въвеждането на мерки за ограничаване на вноса от страни, които са извън Европейски съюз (напр. определяне на квоти или въвеждане на по-високи мита за внос от трети страни).